

Gränslös välfärd?

En studie om den europeiska integrationen har nått området
välfärd genom sysselsättningspolitiken

Emma Broberg
Kristin Lennartsson

Abstract

Social policy has now received an increased attention in the European Union. The European welfare states experience a high level of unemployment, which the EU now tries to handle through the European Employment Strategy (EES). The core of this essay is whether the welfare institutions of the European member states are integrating through an institutionalization process or not. Within the EU four different types of welfare models can be identified: the Scandinavian, the Continental, the Southern and the Anglo-Saxon. The welfare models differ in the institutional settings e.g. who is providing for welfare: the state, the market or the family, which can be shown in the welfare triangle. Sweden, Germany, United Kingdom and Portugal are all representing one each of these welfare models. By studying the individual National Action Plans (NAP); ambitions of integration by revising the model and reaching harmonization can be found. Can we find a beginning of an institutionalization process that will change the basic welfare institutions? The result of the research is that three of the four countries are approaching each other, where the market plays the central role as the provider of welfare.

Key words: welfare models, European Employment Strategy, European integration, welfare triangle, national action plans

Innehållsförteckning

1. Välfärdspolitiken inför ett vägskäl.....	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	2
1.2 Avgränsningar.....	3
1.3 Välfärd i EU - ett uppmärksammat område.....	3
1.4 Metod och material.....	4
1.4.1 NAP:s som material.....	5
1.5 Disposition.....	5
2. EU:s sysselsättningspolitik.....	6
2.1 Varför ökat fokus på socialpolitiken?.....	6
2.2 De fyra pelarna.....	7
2.3 Den öppna samordningsmetoden (OMC).....	8
3. Integration av välfärd – en institutionaliseringsprocess.....	9
3.1 Positiv eller negativ integration?.....	9
3.2 Välfärd i Europa – fyra institutioner.....	9
3.3 Välfärdsmodellerna.....	11
3.4 Hur sker institutionaliseringen?.....	11
3.4.1 Den skandinaviska modellen.....	12
3.4.2 Den kontinentala modellen.....	13
3.4.3 Den sydländska modellen.....	14
3.4.4 Den anglosaxiska modellen.....	15
3.5 EU:s riktlinjer och rekommendationer.....	16
4. Från fyra välfärdsmodeller till en?.....	19
4.1 Sverige.....	19
4.1.1 Replikering eller revidering?.....	22
4.2 Tyskland.....	22
4.2.1 Replikering eller revidering?.....	24
4.3 Portugal.....	24
4.3.1 Replikering eller revidering?.....	26
4.4 Storbritannien.....	27
4.4.1 Replikering eller revidering?.....	29
5. Välfärd på marknadens villkor.....	31
5.1 Varför marknadsbaserad välfärd?.....	32
5.2 För- och nackdelar med integration.....	32
5.3 Slutdiskussion.....	33
Referensförteckning.....	34

1 Välfärdspolitiken inför ett vägskäl

De sociala systemen i den rika världen vacklar under sin egen tyngd. Det borde vara EU-ländernas främsta uppgift att visa hur man kan reformera dem utan att rasera dem. (Alain Touraine, DN 050413)

Välfärdsstaterna i Europa har befunnit sig i en kris sedan mitten på 1970-talet, vilken har gett sig tillkänna genom en svag ekonomisk tillväxt, hög arbetslöshet, stora nationella budgetunderskott samt en tvekan inför välfärdsstatens legitimitet. Under 1990-talet och början av 2000-talet har välfärdsstaten återhämtat sig, främst ekonomiskt (Jallade i Ferge – Kolberg (red.), 1992: 37-38). Bara några månader efter att den franske sociologen Alain Touraines artikel publicerades brann bilar i Paris förorter och upploppen spred sig runt hela Frankrike. Många av Frankrikes förorter brottas med hög arbetslöshet, något som Frankrike inte är ensam om utan som är fallet i flertalet förorter runt om i hela Europa. Varför har inte mer fokus legat på social inkludering och sysselsättning i den europeiska integrationen?

Den europeiska integrationen har främst varit synonym med ekonomi och ekonomisk utveckling. Socialpolitik, främst kännetecknad i form av välfärdspolicys, har inte vunnit någon större mark i integrationstänkandet. Välfärdspolicys betraktas, av staterna, som mycket starka institutioner och utgör en kärna i den nationella identiteten, därför är välfärden en känslig fråga som ofta kopplas samman med staters suveränitet. Många stater är inte villiga att göra några större inskränkningar på detta område, inte heller lämna över makt gällande välfärdsfrågor till EU.

Figur 1: Välfärdsvägskalet efter andra världskriget
Källa: Pierson, 1998

Synen på välfärd skiljer sig mycket åt mellan olika länder och redan efter andra världskriget fördes diskussioner om vilken väg Europa skulle ta, vilket senare innebar att länderna kom att dela på sig i synen på välfärdens organisering. Under 1990-talet har social- och välfärdspolitiken åter kommit i fokus i Europa, främst genom den politiska dagordningen i Bryssel. Då området är starkt förknippat med suveränitet, har ingen formell lagstiftning införts. Istället förs arbetet genom den så kallade öppna samordningsmetoden (OMC - open method of coordination), där länderna strävar efter att nå gemensamma målsättningar. Välfärdsmodellerna kan betraktas som starka institutioner i länderna och på grund av dess trögrörlighet kan fundamentala förändringar vara svår genomförbara (Rothstein, 1996; Scharpf i Blomqvist (red.), 2003: 66). Vi tror dock att integration är möjlig främst genom införandet av OMC:s som innebär en ökad medvetenhet om sitt eget och andra länders val av organisering av välfärd. Därför ifrågasätter vi synen på dessa institutioners trögrörlighet. EU:s sysselsättningspolitik innebär att EU:s medlemsländer åter igen står inför ett vägskäl gällande välfärdens organisering, frågan som återstår är vilken väg de kommer att välja?

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att analysera vilken effekt EU:s riktlinjer gällande sysselsättning har fått för medlemsstaternas arbete med välfärd. Varför är frågan av vikt att belysa? Ämnet är intressant på grund av den starka symboliska betydelse som välfärden har haft på den nationella suveräniteten. Trots att den ekonomiska integrationen nått långt har välfärden fortfarande befunnit sig inom nationsgränserna och fungerat som gränssättare (Blomqvist i Blomqvist (red.) 2003: 7). EU utmanar den nationella suveräniteten genom att sträva efter en harmonisering på välfärdsområdet. Leibfried menar att det sker ett skifte från negativ till positiv integration, det vill säga från att enbart ta bort hinder för exempelvis den fria marknaden kommer EU istället att skapa grunden för en gemensam politik (Leibfried i Ferge – Kolberg (red.), 1992: 246-247). Har integrationen nått området välfärd är innebörden att ett stort framsteg har gjorts i den europeiska integrationsprocessen som helhet. Den övergripande frågeställningen som följande studie syftar till att besvara är:

- Har den europeiska integrationen nått en ny fas med fokus på välfärd?

Frågeställningen kommer att undersökas genom studiet av fyra stycken välfärdsmodeller, vilka representerar olika värdegrunder för synen på välfärd. Genom att studera dessa, främst genom det komplexa förhållandet mellan stat, marknad och familj i den så kallade välfärdstriangeln, kan vi avgöra om en harmonisering har skett genom en institutionaliseringsprocess. Den konkreta frågeställningen som används för att besvara den abstrakta är följande:

- Har sysselsättningsstrategierna i Sveriges-, Tysklands-, Portugals- och Storbritanniens- välfärdsmodeller harmoniserats?

1.2 Avgränsningar

Sysselsättningen är det främsta område som EU har valt att beröra välfärdspolitiken genom. Det görs även handlingsplaner för pensioner och social utslagning, men dessa bygger i sin tur på handlingsplanerna för sysselsättning. Uppsatsens huvudfokus blir därför att undersöka sysselsättningen för att få en helhetsbild. Sysselsättningen berör en omfattande struktur, vilket gör det möjligt att genom nämnda område skönja vilken institution som bär huvudansvaret för välfärd.

Sverige, Tyskland, Portugal och Storbritannien är de fyra länder som undersökningen fokuserar på. Varje land har valts ut som en tydlig representant för respektive välfärdsmodell. Tanken är att om dessa länders politik integreras kan vi anta att det sker en integration överlag i unionen.

Vi har medvetet valt att inte förlänga undersökningen till Östeuropa och de nya medlemsländerna; länderna har inte varit medlemmar i EU tillräckligt länge för att undersökningen ska få tillräcklig substans. De ”nya” länderna befinner sig även i en fas där välfärdsutvecklingen står inför ett vägskäl; antingen genom att länka sig till en existerande välfärdsmodell eller att utveckla en egen modell (Standing i Esping-Andersen (red.), 1996: 225). På grund av att de ”nya” länderna inte tillhör en tydlig välfärdsinstitution kommer de inte att tillföra något till besvarandet av frågeställningarna.

1.3 Välfärd i EU – ett uppmärksammat område

Vår undersökning faller under ämnesområdet *välfärd*, vilket är ett komplext och omfattande område. Mycket av den forskning som har bedrivits på området står att finna i bokhyllorna för sociologi. Ett tydligt fokuseringsområde är policytänkande och själva implementeringsprocessen i socialpolitik. De senaste tio åren har mycket av den forskning som bedrivits fokuserat på välfärdspolicys inom EU, ofta i form av komparativa studier. Det har även skett ett skifte i välfärdsforskningen från fokus på industrialisering till globalisering (Kleinman, 2002: 7-10). Många forskare har berört välfärdsområdet inom EU, men med annat material.¹ Slutsatserna som dessa forskare når är att välfärdsmodellerna i Europa inte genomgår en integration, utan behåller sina karaktäristiska drag.

Forskning med de nationella handlingsplanerna som empiriskt material är inte ett alltför ”utslitet” undersökningsmaterial. Liknande undersökningar till den vi kommer att göra har dock gjorts på de två andra områdena där medlemsstaterna

¹ Exempel: Kleinman, 2002; Scharpf, 1999, 2003; Leibfried i Ferge – Kolberg (red.), 1992

gör nationella handlingsplaner; på pensionsområdet och området om social utslagning. I böckerna *Entrepreneurship in the European employment strategy* (1999) och *Contested territory: Entrepreneurship in the European employment strategy* (2000, båda skrivna av Foden - Magnusson) används de nationella handlingsplanerna för sysselsättning som empiriskt material, främst genom att undersöka entreprenörsskapspelet i olika länder. Här görs dock ingen återkoppling till välfärdsmodellerna. Karen M. Anderson har gjort en komparativ studie om policyförändringar i pensionssystemen efter 1990, där fokus ligger på om det sker konvergens eller divergens på området (Anderson i de la Porte – Pochet (red.), 2002: 251-283). Andersons studie påminner om följande undersökning där vi också gör en komparativ studie för att se om det sker harmonisering på sysselsättningsområdet. Vår studie innefattar dock ett bredare perspektiv på hela sysselsättningsområdet.

Vår undersökning kommer att kunna tillföras till forskningsläget på flera punkter; uppsatsen bygger på en teoretisk ansats i form av att vi har valt att undersöka harmonisering i den europeiska integrationen genom att studera institutionaliseringsprocessen i kombination med de fyra olika välfärdsmodellerna, någon liknande studie har vi inte kommit i kontakt med. Dessutom använder vi oss av NAP:s som empiriskt material, vilket inte har skett i en liknande teoretisk kontext tidigare.

1.4 Metod och material

Kommissionens riktlinjer för sysselsättningen är grunden för de nationella handlingsplaner (NAP) som varje medlemsland utarbetar. De nationella handlingsplanerna ger medlemsländerna tillfälle att studera varandras policys och även till att imitera varandra. Därefter går medlemsländerna igenom varandras planer, så kallad *peer review*. På grundval av genomgången skrivs en gemensam sysselsättningsrapport där *benchmarking* tillämpas, det vill säga det görs strategiska jämförelser mellan länderna. *Best practice* uppmärksammas och kommissionen kan sedan göra rekommendationer till enskilda medlemsländer (de la Porte – Pochet i de la Porte – Pochet (red.), 2002: 14-15).

Projektet med handlingsplaner startades 1998, vilket även blir vår utgångspunkt i uppsatsen. Grundprincipen är att de nationella handlingsplanerna representerar kärnan i medlemsländernas sysselsättningspolicys. Om integrationsprocessen sker genom institutionalisering bör handlingsplanerna plocka in element från varandra. I uppsatsen kommer länderna att i första hand jämföras med sig själva snarare än med varandra för att se om det sker några institutionella eller grundläggande förändringar, utifrån det kan vi utläsa om kärnan i respektive sysselsättningsstrategi förändras och eventuellt harmoniseras med de andra länderna. Vi har gjort ett strategiskt urval av handlingsplanerna för år 1998, 2000, 2002 samt 2004 för att få överblick av ett omfattande material.

1.4.1 NAP:s som material

Jacobsson och Schmid menar att det inte är tillräckligt att studera nationella handlingsplaner för att besvara frågan om det är en reell integration vi bevittnar. Istället anser de att det är implementeringen som bör undersökas, främst genom fältstudier och intervjuer på lokal nivå (Jacobsson – Schmid i de la Porte & Pochet (red.) 2002: 70-71). De la Porte och Pochet och även Mattson menar att länderna ofta förskönar handlingsplanerna för att anpassa de till EU:s målsättningar snarare än att beskriva verkligheten, allt för att undvika repressalier (de la Porte – Pochet i de la Porte – Pochet (red.), 2002: 14; Mattson i Blomqvist (red.), 2003: 102). Vår bedömning av de nationella handlingsplanerna är att det är ett förhållandevis tillförlitligt material. För det första är materialet öppet och lättillgängligt, alla kan ta del av det och kritisera, granska och påpeka felaktigheter. För det andra har forskare visat att planerna till stora delar är uppbyggda efter strukturer och program som redan är implementerade i nationell policy (Jacobsson – Schmid i de la Porte – Pochet (red.), 2002: 71). Handlingsplanerna saknar i stor utsträckning en framtidskaraktär, vilket minskar benägenheten för dem att enbart bli luftslott. Med tidigare forskning i ryggen och genom att komplettera undersökningen med EU:s rekommendationer och riktlinjer kan vi få en helhetsbild av situationen.

1.5 Disposition

Efter att ha introducerat läsaren till uppsatsens frågeställning, samt motiven som ligger till grund för undersökningen, kommer vi i kapitel 2 att göra en kort tillbakablick till hur välfärdsfrågor har kommit i fokus på den politiska dagordningen i Bryssel. I kapitel 2 kommer även de mekanismer som EU använder för att nå målsättningar inom välfärdsområdet att presenteras.

Kapitel 3 blir mer teoretiskt genom att studera integrationsprocessen i form av institutionalisering och de fyra välfärdsmodellerna. I kapitlet kommer även välfärdstriangeln att introduceras, där antingen staten, familjen eller marknaden bär huvudansvaret för välfärden.

Uppsatsens kapitel 4 innehåller en empirisk undersökning av de nationella handlingsplanerna för att se om kärnan i EU-medlemsländernas välfärd börjar harmonisera. Uppsatsen avslutas med en slutdiskussion om huruvida EU går in i en ny fas, genom att undersöka välfärdsmodellernas rörelsemönster i välfärdstriangeln.

2 EU:s sysselsättningspolitik

Romfördragets syn på välfärd var att målsättningar i social- och välfärdspolitiken skulle infrias genom ekonomisk politik. Under 1990-talet uppstod tankegången att socialpolitik är ett område som måste beröras direkt genom strukturella förändringar, istället för att enbart satsa på ekonomisk tillväxt och därigenom infria socialpolitiska målsättningar. Följande kapitel syftar till att diskutera framväxten av sysselsättningspolitiken samt utseendet på dess beståndsdelar.

2.1 Varför ökat fokus på socialpolitiken?

Ekonomiska tankegångar har visat sig vara en viktig förklaringsfaktor till den socialpolitiska utvecklingen. I början av 1990-talet kom den inre marknaden att fullbordas, men fick inte den effekt som hade förutspåtts. Jämförelser med USA visade att EU låg långt efter med den ekonomiska tillväxten. Samtidigt påverkades den inre marknaden av den kris som unionens medlemsländer upplevt under de senaste decennierna, vilket kom att bli en viktig drivkraft i satsningen på välfärdspolitik. Vad välfärdsstaternas kris berodde på råder skilda uppfattningar om, demografiska och ekonomiska förändringar framhålls dock som de främsta orsakerna. Efter andra världskrigets slut började ekonomin att globaliseras och välfärdsstaten fungerade i vissa fall som en bromskloss. Vissa stater fick svårt att hålla jämna steg i konkurrensen med andra ekonomier och riskerade därmed att halka efter i utvecklingen. Även en omfattande demografisk förändring ägde rum under seklerna efter andra världskriget, vilket har skapat behov som välfärdsstaten har fått problem med att tillgodose. Befolkningsstrukturen har blivit ojämn genom att fertiliteten minskar, vilket har fått till följd att befolkningen består av en stor grupp äldre människor. Även kärnfamiljen har genomgått en strukturell förändring, då exempelvis många barn växer upp med ensamstående föräldrar. Välfärdsstaternas kris har haft olika effekt i de europeiska regionerna, men kännetecknas främst av en mycket hög arbetslöshet (Esping-Andersen i Esping-Andersen (red.), 1996: 1-9).

Ytterligare en förklaring till den ökande fokuseringen på socialpolitik är att öst-utvidgningen stod för dörren och har gett medlemsländerna insikt om att fattigdomsrelaterade problem knappast kommer att minska i samband med den. Välfärdssatsningen kan därför uppfattas som en institutionell reform för att förhindra att fattigdomen kommer att öka genom utvidgningen (Barbier i Degryse - Pochet 2002: 115-135). Det ges även förklaringar till att satsningen på socialpolitik kan vara ett sätt för EU att försöka nå legitimitet. Genom att integrera nationella institutioner, som välfärd på EU-nivå, ansågs EU:s legitimitet öka bland

medborgarna, då den inre marknaden ansågs beröra välfärdspolitiska områden på ett negativt sätt (Jacobsson 2001: 97).

2.2 De fyra pelarna

Påtryckningarna på EU:s socialpolitik ledde fram till betydande förändringar på EU-nivå under 1990-talet, vilka kan sammanfattas genom the European Employment Strategy (EES) eller Luxemburg- processen. EES omfattar en ambitiös sysselsättningsstrategi och befästes år 1997 genom fyra pelare (Jacobsson 2001: 20):

1. Förbättra anställningsbarheten
2. Utveckla entreprenörskap
3. Uppmuntra anpassningsbarhet
4. Stärka jämställdheten

EES kan sägas ha vuxit fram successivt från 1994. Efter Kommissionens vitbok 1993, där sysselsättning presenterades som lösningen på den ekonomiska nedgången, beslutades grunden till EES vid Ministermötet i Essen 1994. Under möten de kommande åren kom förslaget att diskuteras och under andra hälften av 1996 skapades den sysselsättningsavdelning som kom att fördragsfästas i Amsterdamfördraget. I och med EU- inträdet 1995 kom Sverige att spela en inflytelserik roll för skapandet av EES. Detta skedde främst genom Allan Larssons paper ”A European Employment Union – to make EMU possible”, vilket propagerade för att sysselsättningen skulle bli mer integrerad med övriga ekonomiska och monetära mål. På Larssons initiativ försökte Sverige övertala övriga medlemsländer att anta förslaget, vilket lyckades i Amsterdam och ratificerades år 1999 (de la Porte – Pochet i Foden – Magnusson (red.), 2003: 17-19). Arbetet med europeisk välfärd har efter Amsterdamfördraget fortsatt främst genom toppmötet i Lissabon i mars år 2000 där det bestämdes att de tankegångar som EES bygger på skulle införas på ytterligare områden, som forskning och utbildning, informationsteknik samt social utslagning. I juni samma år upprättades kommittén för den sociala tryggheten, vilken består av tjänstemän från alla medlemsländer där information om de sociala trygghetssystemen utbytes. Vid toppmötet i Nice i december år 2000 antogs ett mer formellt program för samarbete inom socialpolitiken, en så kallad ”social agenda” där EES ingår (Jacobsson 2001: 20-21).

Unionens budget tyder på att socialpolitiken har fått betydligt större uppmärksamhet under senare år. År 1999 utgjorde den sociala dimensionen och sysselsättningen 812 miljoner euro. I EU:s budget för åren 2007-2013 anslås 133 miljarder euro till den sociala agendan och EU:s strukturfonder. Den Europeiska Socialfonden (ESF) utgör med 30 procent den näst största budgetposten (European Commission c, d). Arbetet med EES finansieras främst nationellt, men ESF är närvarande i alla de fyra länder som står i centrum för föreliggande studie.

Fondens syfte är att finansiera projekt på den lokala nivån inom ramen för EES, där länderna i samarbete med de sociala parterna ger förslag till projekt som ska finansieras (NAP för Sverige 2000: 27-28; Jacobsson, 2001: 161).

2.3 Den öppna samordningsmetoden (OMC)

Den öppna samordningsmetoden (OMC) beskrivs ofta som ett nytt och unikt redskap inom EU för att nå full sysselsättning. I OMC ingår skrivandet av de nationella handlingsplanerna. De målsättningar som är tänkta att uppnås innehar både kvalitativ och kvantitativ karaktär, där syftet är att medlemsstaterna ska nå gemensamma utkomster. De övergripande kvantitativa målen för EES, som fastslogs genom Lissabonprocessen, är att 70 procent av den totala befolkningen i yrkesaktiv ålder och 60 procent av den kvinnliga befolkningen ska ha ett arbete senast år 2010. För att målsättningen ska kunna infrias inom den angivna tidsramen behöver ca 20 miljoner arbeten skapas i unionen (NAP för Sverige, 2002: 7). OMC bygger även på subsidiaritetsprincipen, genom att medlemsstaterna själva avgör vilka typer av policys de vill använda för att uppnå EU:s målsättningar. Att OMC appliceras på sysselsättningspolitiken innebär att strukturer i ett större sammanhang berörs, exempelvis genom att utbildning, skatter, företagande och regionalpolitik påverkas. Den öppna samordningsmetoden bygger inte på någon isolerad aspekt av ländernas socialpolitik, utan kommer därmed att påverka den grundläggande institutionella strukturen (European Commission, a).

3 Integration av välfärd – en institutionaliseringsprocess

Integration på sysselsättningsområdet kan komma till stånd genom en institutionaliseringsprocess där de fyra välfärdsinstitutionerna i Europa närmar sig varandra. I följande kapitel introduceras välfärdstriangeln samt de fyra olika välfärdsmodellerna.

3.1 Positiv eller negativ integration?

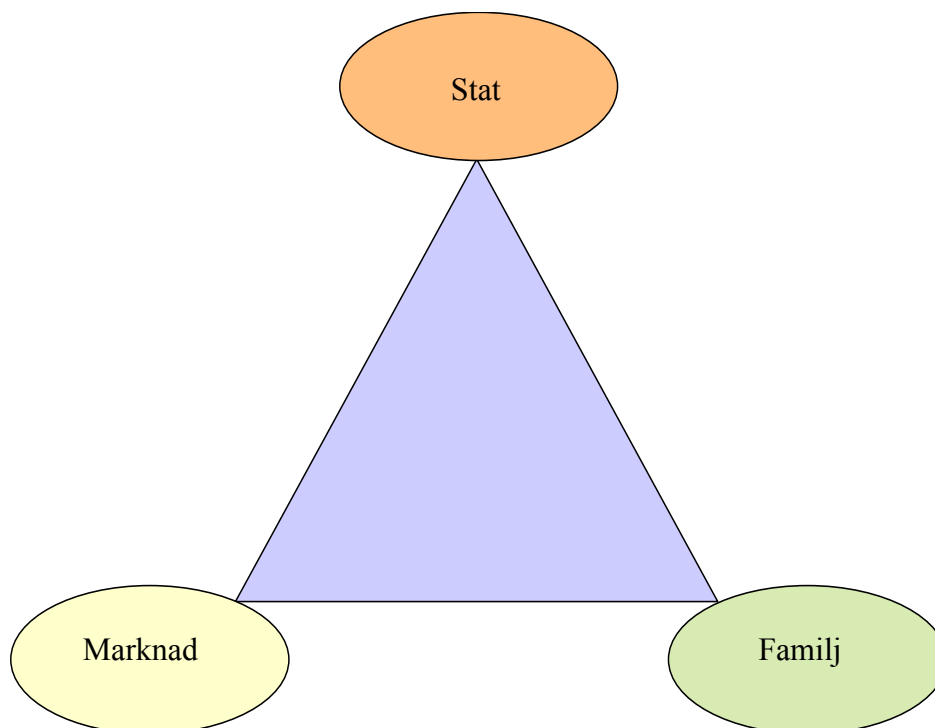
Enligt Nationalencyklopedin innebär begreppet integration en process där skilda enheter går samman till en enda, vilket kan ske inom en rad områden (NE). I samband med den europeiska integrationen är det vanligt att fokusera på två typer av integration, nämligen positiv och negativ. Begreppen syftar på ekonomisk integration men kan även appliceras på andra områden. Negativ integration är enklare att få till stånd då den indirekt skapar integration, främst genom borttagande av tullar och handelshinder. Det är Kommissionen och/eller Europadomstolen som fattar beslut om negativ integration och dessa beslut behöver inte medlemsstaternas samtycke för att implementeras. Positiv integration innebär istället en direkt integration där gemensamma direktiv fattas för att skapa samordning av medlemsländernas politik, vilket innebär att nationella direktiv ersätts med europeiska. Den positiva integrationen uppstår efter överenskommelser i Ministerrådet och i vissa fall även i EU-parlamentet, vilket innebär att den positiva integrationen är ett sällsynt inslag i EU:s historia (Scharpf, 1999: 69-71).

Ambitionen att samordna sysselsättningspolitiken bland medlemsländerna ska ses som ett utslag av positiv integration. Området berörs direkt genom arbetet och inte längre som en följd av annan politik. Positiv integration kräver betydligt mer satsning än negativ integration, genom att den förra innebär en ersättning av nationell politik med europeisk. Vid negativ integration kan den nationella politiken mycket väl bestå. Sker det dock positiv integration sker även en institutionaliseringsprocess mot en gemensam politik.

3.2 Välfärd i Europa – fyra institutioner

...state responsibility for securing basic modicum of welfare for its citizens.
(Esping-Andersen, 1990: 18-19)

Enligt Esping-Andersen är nämnda definition av välfärdsstaten vanligt förekommande i litteraturen och fokuserar framförallt på statliga ekonomiska utgifter på välfärdsområdet, men definitionen innehåller flera frågor: vad innebär minimum av välfärd? på vilket sätt ska staten säkra dessa? och framförallt är inte definitionen haltande då medborgarna bör kräva att välfärdsstaten även möter andra behov, inte enbart de grundläggande? (Esping-Andersen, 1990: 18-19). Paula Blomqvist menar att begreppet välfärdsstat karaktäriseras av de ”moderna” stater som växte fram parallellt med marknadsekonomi och där staten tar det överordnade ansvaret för medborgarnas ekonomiska trygghet. Hon definierar tre grundläggande funktioner som staten har i samhället: att försäkra mot risken för inkomstbortfall, att tillhandahålla ett ekonomiskt grundskydd för dem som saknar inkomst samt att omfördela resurser mellan medborgarna på ett jämnare sätt än vad marknaden gör. I de flesta välfärdsstater bör även tillhandahållas andra välfärdstjänster som utbildning och hälso- och sjukvård, något som Esping-Andersen efterlyser i ovan nämnda ”vanliga” definition av välfärdsstaten (Blomqvist i Blomqvist (red.), 2003: 7). Men är inte välfärdsstaten mer komplex än så? Finns det inte fler aspekter att ta hänsyn till? Vi återgår till Esping-Andersen som illustrerar tre välfärdsinstitutioner i form av en triangel med hörnen: familj, marknad och stat.

Figur 2: Välfärdstriangeln
Källa: Fritt efter Esping- Andersen, 1990

Modellen utvecklas av Titmuss som gör en uppdelning av välfärdsstaten i en resterande del och en institutionell del; där den resterande delen träder in när antingen marknaden eller familjen har misslyckats. Den institutionella delen kan betraktas som universell och innefattar alla medborgare, vilket innebär att staten omges av ett institutionellt åtagande att bedriva välfärd. Följande definition har

öppnat upp för forskare att studera frågor som inte enbart handlar om sociala utgifter utan istället frågor som behandlar jämlikhet, kvalitet på välfärden och hur mycket statlig inblandning som kan ske utan att inskränka för mycket på den individuella friheten (Esping-Andersen, 1990: 20-21). I den här uppsatsen kommer vi att behandla välfärdsbegreppet på ett liknande sätt, som en triangel mellan institutionerna: stat, marknad och familj. Motiveringen till vårt breda val av ansats är att välfärdspolitiken i de europeiska länderna har formats på olika sätt beroende på historiska, ideologiska, institutionella och konstitutionella grunder. Det finns praktiska skillnader som olika skattesystem, arbetsmarknadsregler etc., men det finns även normativa skiljelinjer mellan välfärdsstatens funktion och ansvar och de funktioner som överlämnas till de privata aktörerna, det vill säga familjen och/eller marknaden (Scharpf i Blomqvist, 2003: 66). Vi ska nu visa på dessa skiljelinjer genom att identifiera fyra stycken välfärdsmodeller vars kärna ser olika ut.

3.3 Välfärdsmodellerna

De fyra välfärdsmodellerna kan delas in i olika institutionella familjer som har någorlunda gemensamma historiska rötter, gemensamma grundläggande värderingar, liknande lösningar på problem, liknande administration etc. (Scharpf, 1999: 182). Det som framförallt karaktäriserar indelningen i dessa grupper är att huvudfokus växlar mellan stat, marknad och familj beroende på välfärdsmodell (Esping-Andersen, 1990: 26). Modellerna ska ses som idealtyper det vill säga förenklingar av verkligheten för att kunna fungera som analytiska verktyg. Verktygen kan identifiera skiljelinjer och likheter mellan olika välfärdsstater och resultaten kan sedan användas av staterna för att lösa problem på liknande sätt eller till att koordinera sina ageranden (Scharpf, 1999: 182-183, Blomqvist i Blomqvist (red.), 2003: 10). Enligt Esping-Andersen kan välfärdsstaterna delas in i: liberala, konservativa/korporativa och socialdemokratiska stater (Esping-Andersen: 1990: 26-27), vilka i sin tur representerar kärnan i de olika modellerna. Leibfried utvecklar Esping-Andersens indelning av välfärdsstater med ytterligare en form av välfärdsstat, den latinska.² De fyra välfärdsmodellerna är den skandinaviska, den kontinentala, den anglosaxiska och den sydländska (Leibfried i Ferge – Kolberg (red.), 1992: 251, Scharpf, 1999: 182).

3.4 Hur sker institutionaliseringen?

I uppsatsen kommer vi att utgå från att institutioner definieras som ett upprepat beteendemönster som aktören tar för givet. En institution kännetecknas även av en stark kontinuitet över tid, vilket innebär att ett långsiktigt tidsperspektiv är

² I uppsatsen kommer vi att använda beteckningen *den sydländska välfärdsstaten*

nödvändigt (se Rothstein 1998). Definitionen vi använder innebär att vi inte kan mäta om en fullständig institution har uppstått, tidsperspektivet på åtta år tillåter inte det. Däremot är det vår uppfattning att vi kan skönja om en institutionaliseringsprocess har börjat ske.

Barley och Tolberts definition av institutionalisering lämpar sig därmed väl för oss att använda, då vi delar deras uppfattning om att ett fenomen kan vara mer eller mindre institutionaliserat. En institutionalisering är enligt dem en process som äger rum över tid i fyra olika moment, där de två första berör institutionens påverkan på aktören och de slutliga två aktörens påverkan på institutionen. Det första momentet utgörs av så kallade *manus* genom vilka institutionen empiriskt går att observera genom dess utformning och innehåll av policys. I det andra momentet av institutionaliseringsprocessen för aktören institutionen vidare genom att agera efter dess premisser, vilket vanligtvis sker genom att aktören tar ett handlingsätt för givet. I processens tredje moment kommer aktörernas förmåga att förändra institutionerna, vilket innebär att aktörerna antingen *replikerar* eller *reviderar* den grundläggande institutionen. En exogen händelse som påverkar institutionen är enligt Barley och Tolbert i princip alltid nödvändigt för att en revidering av institutionen ska ske. Att replikera institutionen kräver oftast mindre resurser och blir utgången om institutionen inte befinner sig i mycket stark påverkan. I det fjärde och slutliga momentet i institutionaliseringsprocessen sker en objektifiering av institutionen genom spridning till alla tänkbara aktörer som i sin tur kommer att börja uppleva institutionen som för given (Barley – Tolbert 1997: 98, 100-103).

Då målet med vår studie är att undersöka om den europeiska integrationen har gått in i en ny fas, passar den genomgångna beskrivningen av institutionaliseringsprocessen väl i linje med uppsatsens syfte. Välfärds policys kan betecknas som exempel på de *manus* som föds ur grundläggande institutioner i länderna. Välfärdstriangeln fångar dessa grundläggande institutioner väl då olika instanser i samhället bär det yttersta ansvaret för individens välfärd. Dessa institutioner yttrar sig genom de arrangemang och policys som berör välfärdsområdet i staterna, och på så sätt kan välfärdsinstitutionerna observeras empiriskt. För att kunna avgöra om en revidering av de europeiska välfärdsmodellerna har börjat ske genom sysselsättningsarbetet, behöver vi indikatorer på institutionell förändring. Följande genomgång av de olika välfärdsmodellernas karaktärer, samt genom att identifiera EU:s sysselsättningsstrategi, kan vi avgöra hur institutionaliseringsprocessen sker.

3.4.1 Den skandinaviska modellen

Den skandinaviska välfärdsmodellen karaktäriseras av att den är universell i den bemärkelsen att den gäller alla nationella medborgare. Statens fokus ligger på sysselsättning; där den stora, skattefinansierade offentliga sektorn har gett upphov till att även många kvinnor finns ute på arbetsmarknaden (Leibfried i Ferge – Kolberg (red.), 1992: 251). Den förhållandevis jämställda arbetsmarknaden är

också en konsekvens av utbyggnaden av offentligt subventionerade barn- och äldreomsorgstjänster. De politiskt mycket inflytelserika arbetarrörelserna har givit upphov till en ideologisk grundsyn vars högsta mål är social jämlikhet, vilket har bidragit till att politiken har fokuserat på inkomstfördelning mellan medborgarna där sociala rättigheter ska bero på medborgarskap snarare än inkomst (Blomqvist i Blomqvist (red.), 2003: 10). Esping-Andersen kallar den skandinaviska modellen för socialdemokratisk, vilket han grundar på att socialdemokratin var den dominerande kraften bakom de sociala reformer som har lett fram till vad vi idag kan betrakta som den skandinaviska modellen. Den socialdemokratiska välfärdsstaten förespråkar jämlikhet med hög standard, inte jämlikhet på miniminivå (Esping-Andersen, 1990: 27). Modellen bygger mindre på marknaden och familjen än vad som är fallet i många andra länder, för att återknyta till välfärdstriangeln är det alltså staten som är central. Det offentliga utbudet av tjänster är ett sätt att behålla den skandinaviska modellens universella och jämlika karaktär (Scharpf i Blomqvist (red.), 2003: 66). De länder som ingår i den skandinaviska välfärdsmodellen är Sverige, Danmark, Norge och Finland, i uppsatsen kommer vi att fokusera på Sverige.

Sverige har traditionellt sett haft höga skatter för att finansiera den omfattande offentliga sektorn och fram till början på 1990-talet en låg arbetslöshet. Socialdemokraterna har också suttit i maktposition under en längre period, från 1932, med undantag för 1976-82 och 1991-94. Den svenska välfärdsstaten, som är känslig för konjunkturedgångar, har också stött på omfattande svårigheter särskilt under 1990-talet. Ekonomisk recession fick arbetslösheten att skjuta i höjden, BNP minskade och staten tvingades sänka socialförsäkringsnivåerna. Socialdemokraterna satt fortfarande vid makten och tvingades till ett omfattande åtgärdsprogram, vars fokus var att sänka välfärdskostnader snarare än att höja skatterna. Trots krisen på 1990-talet har Sverige återhämtat sig, till stor del på grund av politiska medel och den institutionella struktur som finns (Carroll i Armingeon – Beyeler (red.), 2004: 75-76).

3.4.2 Den kontinentala modellen

Den kontinentala modellen är formad av kyrkan och välfärdsstaterna inom modellen har fortfarande till viss del en traditionell syn på familjen. Det är huvudsakligen mannen som är familjens försörjare medan kvinnan ofta vårdar de gamla och tar hand om barnen i hemmet (Esping-Andersen, 1990: 27). Välfärdssystemet har inte nått så pass långt så att det kan konkurrera med den service som sker i hemmen, konsekvensen blir att den kontinentala modellen inte skapar någon större grad av sysselsättning inom den offentliga sektorn (Scharpf, 1999: 138). Enligt Leibfried innefattar den kontinentala modellen institutionella välfärdsstater, som kompenserar medborgare som arbetar med generösa trygghetssystem (Leibfried i Ferge – Kolberg (red.), 1992: 252). Socialförsäkringarna exkluderar därför exempelvis arbetslösa och hemmafruar, vilket skapar stora välfärdsklyftor mellan arbetslösa och sysselsatta. Systemet har

inte heller uppmuntrat kvinnor att ta sig ut på arbetsmarknaden, då den utbyggnad som skett av barn- och äldreomsorg inte räcker till (Esping-Andersen, 1990: 27).

Esping-Andersen betraktar välfärdsstater inom den kontinentala modellen som konservativa och korporativa (*ibid.*), men de kan även betraktas som kristdemokratiska, då modellen kan associeras till en katolsk syn på sociala frågor (Adnett – Hardy, 2005: 23). I välfärdstriangeln kan vi sätta den kontinentala modellen någonstans mellan stat och familj, staten reglerar marknaden och erbjuder generösa trygghetssystem för den som arbetar, familjen har dock en central roll som tillhandahållare av privat service exempelvis barn- och äldreomsorg. Länder som tillhör den kontinentala modellen är Tyskland, Frankrike, Benelux-länderna samt Österrike. I uppsatsen kommer vi att koncentrera oss på Tyskland.

Tyskland var pionjär gällande utvecklandet av välfärdsstaten, vilket skedde redan på 1880-talet. Den tyska välfärdsstaten är också ett tydligt exempel på hur konservativ välfärdspolitik har bedrivits, vilket gör att Tyskland representerar den kontinentala modellen väl. Det federala Tyskland är en av EU:s starkaste ekonomier, det till trots har arbetslösheten stigit framförallt beroende på återföreningen mellan Öst- och Västtyskland 1990. BNP var mycket lägre i Öst och arbetslösheten skenade iväg på grund av ekonomiska reformer. Den tyska regeringen finansierade sammangåendet, vilket ledde till stora budgetunderskott och nedskärningar i socialförsäkringssystemet (Zohlnhöfer – Zutavern i Armingeon – Beyler (red.), 2004: 126-127). På senare år har den ekonomiska utvecklingen förbättrats, trots att den är starkt exportdrivande och därmed har påverkats av yttre omständigheter som exempelvis Irakkriget och höga oljepriser (NAP för Tyskland, 2002: 4).

3.4.3 Den sydländska modellen

Leibfried introducerar den sydländska välfärdsmodellen, i vilka Spanien, Grekland, Portugal och Italien ingår. Den sydländska modellen bygger på den kontinentala modellen med liknande karaktärsdrag, men kan ses som en mindre generös version av densamma (Scharpf, 1999: 182). Leibfried karaktäriserar länderna i modellen som *rudimentära stater* dvs. ännu outvecklade. Staterna grundar sin välfärdssyn på traditioner från den katolska kyrkan (Leibfried i Ferge – Kolberg (red.), 1992: 253). I dessa stater är välfärd inget som kan tas för givet, skattekraften är alldeles för svag för att finansiera en stor offentlig sektor. Precis som i den kontinentala modellen är sociala förmåner starkt knutna till anställning, strukturen på arbetsmarknaden avslöjar en stark lutning åt arbeten inom agrikultur. De som är integrerade på arbetsmarknaden har ett högt välfärdsskydd, bland annat är nivåerna på pensionerna bland de högsta i Europa. Samtidigt existerar i princip inget skydd alls för de människor som inte äger status eller rikedom eller är integrerade på arbetsmarknaden. Familjen fyller igen glappet som uppstår i välfärdssystemet genom att de bedriver välfärd och det kan ses som en direkt följd av en otillräcklig välfärdssektor (Rhodes i Rhodes (red.), 1997: 33-35). En konsekvens blir att i dessa länder är en låg andel kvinnor ute på

arbetsmarknaden. I de sydländska länderna har den här situationen bidragit till låga födelsetal, vilket i sin tur leder till en obalans i befolkningsstrukturen, negativt påverkade tillväxtmöjligheter och svårigheter i finansiering av välfärden (Kennett, 2001: 86).

Länderna i den sydländska modellen delar specifika institutionella drag som särskiljer dessa länder från de i övriga europeiska, exempelvis är den informella sektorn mycket betydelsefull för den välfärd som bedrivs (Rhodes i Rhodes (red.), 1997: 1-5). De fyra länderna delar dessutom utvecklingsdrag som förklarar utseendet på välfärden idag. Många av de institutionella drag som finns idag har uppkommit under perioder av auktoritärt styre eller då demokratin inte fungerat optimalt. Spanien, Grekland och Portugal har sedan 1970-talet genomgått en svagare demokratiutveckling än i norra Europa. Socialdemokratin i söder har inte haft samma förankring hos arbetarklassen som i norr, istället har starka och välorganiserade kommunistiska grupper haft ett starkt inflytande. Under 1970-talet inträffade dessutom en ekonomisk nedgång i dessa länder, vilket även det har hindrat utbyggnaden av välfärden. En rad välfärdsprogram har dock integrerats i den sydländska välfärdsfamiljen under de senaste trettio åren, vilket har gjort att livskvaliteten förbättrats avsevärt, trots det råder ett stort glapp till övriga länder i Europa (Rhodes i Rhodes (red.), 1997: 9-11).

Som representant för den sydländska modellen har vi valt Portugal. Landet äger de flesta typiska karaktärsdrag för den sydländska välfärdsmodellen, med en liten del ansvar för staten och en betydligt större del för familjen. År 1991 uppgav exempelvis endast 12 procent av de långtidsarbetslösa i landet att statligt arbetslöshetsstöd var deras främsta hjälp. Mer än 50 procent av gruppen angav istället familjen som den största hjälpen (Pereirinha i Rhodes 1997: 210). Dualismen är extremt utbredd i landet när det gäller välfärdsarrangemangen, med en majoritet som lever under mycket dåligt socialt skydd medan en minoritet är mer skyddade än de andra. I övriga länder som räknas till den sydländska modellen har arbetsmarknadsorganisationer och civilsamhället varit pådrivande i utformandet av välfärdssystemen, men inte i Portugal. Civilsamhället har där varit för svagt för att kunna påverka, vilket fått till följd att familjen har fått inneha det största ansvaret över individens välfärd (Guibentif i Rhodes 1997: 234-235). Ett utmärkande drag för Portugal är att kvinnorna i familjen befinner sig i hemmet där de tar hand om barn och äldre, då servicesektorn är mycket liten (NAP för Portugal 1998: 39).

3.4.4 Den anglosaxiska modellen

[T]he poor rely on the state, and the remainder on the market.
(Esping-Andersen, 1990: 25)

Den anglosaxiska modellen bygger på vad Titmuss betecknar som den *resterande* välfärdsmodellen, vilket innebär att det finns två sätt på vilket en individs behov kan tillgodoses: genom marknaden och/eller genom familjen (Kennett, 2001: 79). Välfärdsstaten roll är främst till för att möta behoven hos dem som inte kan få

dessa tillgodosedda just genom marknaden eller familjen (Esping-Andersen, 1990: 31). Fokus i den anglosaxiska modellen är därför jämlikhet genom att staten går in och hjälper de som är mest utsatta. Den anglosaxiska välfärdsstaten satsar huvudsakligen på skattefinansierade grundpensioner, arbetslöshetsersättningar och sjukvård, medan de lämnar andra områden antingen till familjen eller till den privata marknaden (Esping-Andersen, 1990: 25; Scharpf, 1999: 182). Länder som tillhör den anglosaxiska modellen är Storbritannien och Irland, dessa båda länder har många likheter då de delar ett historiskt arv och fortfarande har nära kontakt med varandra. Irland har även stora likheter med den sydländska modellen (Kleinman, 2002: 53), vilket gör att vi väljer att fokusera på Storbritannien som representant för den anglosaxiska modellen.

Storbritannien anses vara ett exempel på en liberal välfärdsstat, vilken utmärks av ett stort inslag av marknadsbaserade välfärdstjänster och ett förhållandevis svagt utvecklat socialpolitiskt skyddsnät. Under Thatchers ledning skedde ett skifte i Storbritannien från en socialdemokratisk till en liberal välfärdsstat, med fokus på privatisering, effektivitet i form av få regleringar på arbetsmarknaden, låga inkomstbidrag och privat service (Manning i Armingeon – Beyeler (red.), 2004: 203; Butcher, 2002: 178-192). Blairregeringen kom till makten 1997 med parollen att ”modernisera” staten. Fokus kom, precis som under de konservativas regeringstid, fortfarande att ligga på effektivitet, marknadskonkurrens och privat service, men istället genom omstruktureringar, decentralisering och utveckling av de konservativas strategier för välfärd (Butcher, 2002: 178-192).

3.5 EU:s riktlinjer och rekommendationer

EU ger ingen tydlig klarhet av vilken välfärdsmodell som förespråkas för Europa. Eftersom riktlinjer och rekommendationer till medlemsstaterna är av en konkret karaktär kan vi genom en studie av dessa komma underfund med de normativa värderingar som omger EU:s sysselsättningspolitik. Riktlinjerna har förändrats marginellt under de åtta år som de varit rådande och berör centrala punkter som medlemsstaterna ska arbeta efter. Riktlinjerna är organiserade under de fyra pelarna; anställningsbarhet, entreprenörskap, anpassningsförmåga och jämställdhet. Den första pelaren uppmuntrar medlemsstaterna till att få bukt med ungdoms- och långtidsarbetslösheten, exempelvis framhålls här yrkesmässig träning och livslångt lärande. Under den andra pelaren påpekas mindre administrativa kostnader och vikten av att reformera skattesystemen för att uppmuntra egenföretagande. Arbetsmarknadspartnerns roll att undanröja hinder för att därmed skapa fler arbetstillfällen, är ytterligare ett viktigt inslag. Den tredje pelaren, anpassningsförmågan, framhåller vikten av flexibilitet i kombination med trygghet på arbetsmarknaden. Det här kommer att ske genom ny teknik, nya arbetsformer, ny arbetstid och möjlighet till att återvända till arbetsplatsen efter avbrott. Här krävs även ett samarbete mellan arbetsmarknadens olika parter och statens uppgift är att lagstifta så att det här kan ske smidigt och avlägsna

skattemässiga hinder. Den fjärde pelaren, jämställdhet, är tänkt att integreras in i alla de tre föregående pelarna. Pelaren syftar ytterst till att få till stånd ett aktivt strävande mot att minska skillnaderna mellan könen, främst gällande lön och diskriminering. Det här kommer att ske genom införandet av familjevänlig politik i form av utbyggd barnomsorg och genom att ta bort hinder till återkomst till arbete efter uppehåll (se NAP:sen, de la Porte - Pochet i de la Porte - Pochet (red.), 2002:27-68). Riktlinjerna ställer därmed utmaningar för välfärdsmodellerna som berör deras institutionella struktur. Genom att studera rekommendationerna till enskilda medlemsländer får vi ytterligare en inblick i EU:s målsättning.

Sverige har fått en rad rekommendationer som påverkar landets välfärdsstruktur. Från år 1999-2003 har Sverige fått i princip likadana rekommendationer, nämligen att reformera skatte- och bidragssystemen framförallt för låginkomsttagare, för att därigenom höja incitamenten till arbete. Landet har under den här perioden också blivit rekommenderat att få bukt med den obalans som råder mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden. Sverige rekommenderas även att skapa en bättre effektivitet i de åtgärder som berör långtidsarbetslösa samt etniska minoriteter och immigranter. Under 2004 försvinner rekommendationerna om skattereformer och att minska obalansen mellan könen, och istället tillkommer krav om att ge ökade chanser till personer med kort eller bristande utbildning samt att minska antalet ungdomar som lämnar skolan i förtid. Skattediskussionen återkom dock om än på ett nytt område, nämligen när det gäller att minska de administrativa bördorna för att gynna tillväxten av små och medelstora företag (European Commission b; Europeiska unionens råd - riktlinjer, 2000, 2002, 2004; Europeiska unionens råd - rekommendationer, 2000, 2002, 2004).

Under 2000 fick Tyskland fem rekommendationer, främst med fokus på förebyggande åtgärder för att få bukt med långtidsarbetslösheten, utnyttja sysselsättningspotentialen i service- sektorn, satsning på ”aktivt åldrande” dvs. öka sysselsättningen bland äldre genom att reformera skattesystemet och offentlig service samt att sänka skatterna för låginkomsttagare. Följande rekommendationer är snarlika de första, men med ytterligare fokus på att få bukt med långtidsarbetslösheten, ”aktivt åldrande” och skattesänkningar för låginkomsttagare. Fokus ligger även på jämställdhet genom att minska löneskillnaderna mellan könen och att förbättra tillgängligheten för barnomsorg. 2004 handlade rekommendationerna till största delen om att göra det attraktivt att arbeta, genom att öka anpassningsförmågan mellan arbetstagare och arbetsgivare, reformera skatte- och bidragssystemen, satsa på att få ut kvinnor på arbetsmarknaden och slutligen investera i humankapital i form av moderniseringar av det duala systemet och satsningar på livslångt lärande (*ibid.*).

Portugal har mottagit en rad rekommendationer av likartad karaktär. Att arbeta för ett mer effektivt utbildningssystem är en rekommendation som är ständigt återkommande, likaså att arbeta för att förbättra incitamenten för livslångt lärande. En annan återkommande rekommendation är ett påpekande om att arbetsmarknadsparterna måste bli mer aktiva när det gäller en modernisering av arbetsorganisationen. Jämställdhetsperspektivet påpekas också i rekommendationerna till Portugal; en bättre balans mellan män och kvinnor måste

komma till stånd på arbetsmarknaden och arbete och familjeliv måste gå att förenas, främst genom att bygga ut barnomsorgen och skapa tjänster för andra beroende (*ibid.*).

Ett återkommande tema i Storbritanniens rekommendationer är att fokusera på att minimera löneskillnaderna mellan könen på arbetsmarknaden, bland annat genom att bygga ut barnomsorgen och genom bättre samarbete med arbetsmarknadens parter inom dessa frågor. Fokus ligger även på att öka flexibiliteten och tryggheten på arbetsmarknaden och att bedriva en aktiv arbetsmarknadspolitik, främst för marginaliserade grupper, för att undvika långtidsarbetslöshet. Detta ska ske genom att förbättra anpassningsförmågan mellan arbetsgivare och arbetstagare samt att göra arbete mer attraktivt. Slutligen behöver Storbritannien investera i humankapital och livslångt lärande, särskilt i låglönesektorn (*ibid.*).

Genom att studera riktlinjer och rekommendationer kan en slutsats dras att EU:s sysselsättningspolitik genom OMC syftar till att framdriva en positiv integration av de olika välfärdsinstitutionerna. För att koppla EU:s rekommendationer och riktlinjer till välfärdstriangeln talar mycket för en tyngdpunkt på marknaden framför staten och familjen. Exempel är satsning på entreprenörskap, fokus på att få ut framförallt kvinnor på arbetsmarknaden och reformering av bidrags- och skattesystemen. Avgörandet ligger dock emellertid hos de enskilda länderna i unionen, vilket kommer att undersökas genom studerande av de nationella handlingsplanerna för de fyra utvalda länderna.

4 Från fyra välfärdsmodeller till en?

I följande kapitel kommer vi genom att studera de nationella handlingsplanerna för Sverige, Tyskland, Portugal och Storbritannien besvara studiens övergripande frågeställning: Har den europeiska integrationen nått en ny fas på området välfärd?

4.1 Sverige

I den nationella handlingsplanen för år 2002 rapporteras att Sverige har infriat de kvantitativa målsättningar som EES satt upp för år 2010. Arbetet kommer dock att fortlöpa för att uppnå full sysselsättning av den arbetsföra befolkningen i Sverige och därigenom infria den övergripande målsättningen i EES (2002: 7-8). I de nationella handlingsplanerna för Sverige framhålls ett par punkter som huvudlösningar på sysselsättningsproblematiken i landet, nämligen att skapa bättre incitament till arbete samt en utbyggnad av den privata sektorn. På vilket sätt kommer de här lösningarna att verkställas och vad innebär tillvägagångssättet för den grundläggande välfärdsstrukturen?

De svenska handlingsplanerna lägger stor vikt vid skatte- och bidragssystemens påverkan för sysselsättningen, vilket även är det område där landet mottagit flest rekommendationer. Handlingsplanerna påpekar att det är viktigt att reformera skatte- och bidragssystemen för att öka incitamenten till arbete bland särskilda grupper. Som exempel i 2004 års handlingsplan ges situationen för ensamstående mödrar, vilka genom en rad olika typer av bidrag samt skatt finner mycket litet incitament till arbete. Det långsiktiga arbetet för att öka incitamenten har skett på en rad områden och nått ökat resultat, men fortfarande måste en rad grupper, exempelvis ensamstående mödrar inkluderas ytterligare (2004: 43-44). Den 1 januari år 2000 inleddes en skattereform, vilket har inneburit ungefär fem procentenheter lägre skatt för låg- och medelinkomsttagare. Samtidigt har skattereformen inneburit högre marginallöner, vilket ökar incitamenten till arbete (2000: 9-10). Under år 2002 har det slutliga steget tagits i skattereformen, genom att en betydande del av den allmänna pensionsavgiften har givits tillbaka till den enskilde individen, vilket omfattar mellan 500 och 700 kronor i månaden. Sänkta skatter skulle tala för att staten tonar ned sin roll som främsta ansvarstagare för individens välfärd i Sverige, då höga skatter är en grundprincip inom den skandinaviska välfärdsmodellen. Emellertid redovisas att skattesänkningen har kompenserats genom att det samtidigt skett en satsning på grön skatteväxling, där skatten istället har höjts på dieselolja, el och kärnkraft. Det totala skatteuttaget har därmed inte kommit att påverkas (2002: 23).

Skattereformen har följts av en reform gällande olika typer av bidrag för att öka incitamenten till arbete. År 2001 infördes ett reformerat pensionssystem, vilket innebar att pensionens storlek fick en tydligare koppling till individens yrkesverksamma liv än tidigare. Varje år betalas 18,5 procent av livsinkomsten till pensionen och när individen tar ut sin pension består den av varje inbetald krona. Att därför stanna kvar i arbetslivet längre har fått ökad vikt. Följden blir även att det grundskydd som tidigare existerade för pensionären nu blir mycket litet för den som tjänat lite eller ingenting alls. År 2001 infördes även ett avtal med arbetsmarknadens parter där de förbjöds att upprätta avgångsskyldighet för personer under 67 år (2004: 47).

När det gäller pensionssystemet har den universella karaktären på den svenska välfärdsstaten tonats av. I andra avseenden kvarstår den universella tankegången och har dessutom blivit starkare än tidigare. År 2001 genomgick även barnomsorg och föräldraförsäkringen reformer. Maxtaxa gällande barnomsorg har införts och kommunerna är skyldiga att erbjuda minst 15 timmar förskoleverksamhet i veckan, vilket ska få fler vuxna människor ut i arbetslivet. Under år 2002 har nivån på föräldradedigheten ökat. Ledigheten förlängdes med 30 dagar och omfattar idag 480 dagar. 60 dagar för mamman och 60 för pappan i familjen är reserverade och kan inte bytas föräldrarna emellan. Föräldrar som saknar inkomst eller har en mycket låg sådan tilldelas föräldrapenning enligt grundnivån, vilket även den höjdes från 60 till 120 kronor under år 2002 (2002: 65).

Under år 2001 genomgick arbetslöshetsersättningen en reform där kravet på den arbetslöses aktivitet stärktes. Efter 100 dagars arbetslöshet måste personen söka arbete både på andra geografiska samt yrkesmässiga områden. Samtidigt har taket i arbetslöshetsersättningen ökat, vilket dock kommer att krympa efter de 100 dagarna. I samband med de förändrade reglerna gällande arbetslöshetsersättning har striktare krav satts upp gällande socialbidragen. Målet är att halvera antalet människor som är beroende av socialbidrag mellan 1999 – 2004 och därmed landa på siffran 57 600 stycken. Bara mellan år 1999 och 2000 minskade gruppen med 14 300 personer. Även studiemedelssystemet reformerades under år 2001, genom att fribeloppet har höjts. Samtidigt har åldersgränsen för rätten till studiemedel höjts från 45 till 50 år, för att skapa incitament för äldre människor att studera (2002: 23-24, 25).

År 2004 fick Sverige en rekommendation om att motverka antalet långtidssjukskriva. Den strategi som Sverige har anlagt för att komma till rätta med problematiken är att arbeta med att förebygga sjukskrivning och ta tillvara på den sjukskrivnes arbetsförmåga efter bästa förmåga. En satsning på att sjukskriva på deltid istället för heltid har införts, vilket under år 2004 har ökat. För att få ut en större del av befolkningen i arbetskraften infördes år 2003 även en förlängning av den vilande sjukersättningen från ett till två år (2004: 29-30).

Incitamentet för den yrkesverksamma delen av arbetskraften att skaffa sig sysselsättning har därmed ökat genom en rad reformer där staten har tagit ett fastare grepp om sin roll som försörjare av individens välfärd. Den andra punkten som de svenska handlingsplanerna lägger huvudfokus på är en utbyggnad av den privata sektorn. Motiveringen till lösningen är att tillväxten kommer att öka

genom att incitament till konkurrens kommer att förbättras. Handlingsplanerna tar även fasta på det faktum att könssegregeringen är stark mellan den privata och den offentliga sektorn. I den offentliga sektorn arbetar 55 procent kvinnor och endast 20 procent män, vilket är ett förhållande som måste förändras. Framförallt kommer det här att ske genom att öka andelen kvinnor i den privata sektorn (1998: 20-21). Kvinnor och unga människor kommer att erbjudas förmånliga lån för att starta upp privat verksamhet, och även rent administrativt kommer det bli lättare för alla medborgare att starta upp företag (1998: 16). I efterföljande handlingsplaner redovisas uppföljning av arbetet med att skapa fler arbetstillfällen i den privata sektorn. I handlingsplanen från år 2000 meddelas att det under år 1998 startades 34 000 företag, varav 31 procent drivs av kvinnor. Fem procent av de nystartade företagen drivs av kvinnor och män gemensamt. Handlingsplanen påpekar även att nyföretagandet domineras av företag inom tjänstesektorn (2000: 5). Satsningen på egenföretagande inom den privata sektorn kommer dock inte enbart att bestå av förmånliga lån till utvalda grupper, även på ett mer konkret plan kommer det att bli lättare för svenska medborgare att starta upp företag. Handlingsplanerna rapporterar att en skattesänkning för företag har ägt rum. Tidigare har egenföretagaren varit tvungen att vända sig till en rad olika instanser för att kunna få tag i den information som behövs för uppstartandet, men under år 2000 samlades all informationen under en enda portal på Internet. Regeringen har dessutom avsatt resurser för att främja egenföretagande. År 2002 anslogs 42 miljoner kronor för en satsning på kvinnors egenföretagande mellan åren 2002-2004, samtidigt som 12 miljoner avsattes för att under en treårsperiod bygga upp ett nationellt program för egenföretagande. Syftet med det nationella programmet är att uppmuntra till företagande och bidra till positiva attityder till privatisering. Det påpekas även att det inte kommer att vara tillräckligt med ett nationellt program, utan även satsning på ett lokalt program med samma syfte ska inledas. Samtidigt påpekas att ökningen fortfarande går snabbast inom tjänste- och servicesektorn (2002: 27, 49, 51-53).

Innebär satsningen på utbyggnaden av den privata sektorn att den offentliga sektorn förblir oberörd i handlingsplanerna när det gäller utbyggnad av tjänstesektorn? I handlingsplanen från år 2004 redovisas två olika projekt som talar för motsatsen. En satsning har inletts under år 2002 som fram till år 2006 syftar till att öka personaltäteten i skolomsorgen, vilket hittills resulterat i att landets kommuner har kunnat öka personalen med 8500 tjänster. Majoriteten av dessa tjänster finansieras av ett specialdestinerat bidrag. Under åren 2005-2007 är målet att avsätta ännu mer finansiella resurser till den här utbyggnaden (2004: 24). I handlingsplanen för år 2002 redogörs även för att en utbyggnad av den allmänna förskolan ska ske till den 1 januari år 2003, vilket innebär att alla barn ska erbjudas plats från och med höstterminen det år de fyller fyra år. Plats på den allmänna förskolan omfattar 25 timmar per år och är avgiftsfri (2002: 65).

4.1.1 Replikering eller revidering?

Sverige har arbetat efter EU:s riktlinjer och rekommendationer genom att främst öka statens roll som försörjare av välfärd. Att öka incitamenten till arbete genom ett reformerat bidragssystem, är en riktlinje som Sverige besvarar genom att göra systemet ännu generösare på många områden. Samtidigt sker en stor satsning på en utbyggnad av den privata sektorn, vars servicesektor kan komma att konkurrera med den offentliga i framtiden. Satsningen motsvaras dock även av en utbyggnad av den offentliga sektorn, vilket tyder på att Sverige snarare replikerar den grundläggande välfärdsinstitutionen istället för att revidera den till fördel för en annan välfärdsinstitution.

4.2 Tyskland

När den röd- gröna koalitionen kom till makten 1998 låg fokus på en aktiv arbetsmarknadspolitik och en flexibel arbetsmarknad (Zohlhöfer – Zutavern i Armingeon – Beyeler (red.), 2004: 134, Kleinman, 2002: 40). Schröder gjorde också klart att Tyskland skulle följa samma linje som Labourregeringen i England; från statlig inblandning genom ett så kallat "tax- and- spend" system mot ett mer marknadsorienterat och företagervänligt system (Kleinman, 2002: 40).

Enligt 1998 års NAP var 4.6 miljoner människor i Tyskland arbetslösa, medan arbetslösheten kontinuerligt minskade, 2003 låg arbetslöshetsnivån på 4.377 miljoner, vilket var något högre än året innan (2004: 5). Skillnaderna i arbetslöshetsnivåer mellan gamla Öst och Väst är fortfarande stora, 2004 låg den totala arbetslösheten i Väst på 10.5 procent, medan nivån i Öst låg på 18.5 procent. Ekonomin håller på att återhämta sig, samtidigt som företag försöker anpassa sig till den rådande globaliseringen. I den västra delen av Tyskland har jobben börjat komma tillbaka, främst i exportsektorn och inom service- branschen (där 1.5 miljoner arbeten har skapats). Nedskärningar har dock gjorts i den offentliga sektorn (1998), medan mycket av den service som tidigare var offentlig har privatiserats (2000: 9). Tysklands arbetsmarknad är fortfarande starkt påverkad av återföreningen mellan öst och väst, vilket även har märkts på ekonomin. Den tyska regeringen ger stora summor i stöd för de östra delarnas återhämtning (1998: 7). Efter 2000 avstannade uppgången i ekonomin något, främst beroende på nedgång i den globala ekonomin (2002). Ekonomin höll sig avstannande även under 2003, då osäkerheten var stor efter att IT-bubblan sprack samt det oroliga världsläget i och med Irak- kriget. Uppskrivningen av euron gjorde att den utom- europeiska efterfrågan inte var tillräckligt stor för att få fart på Tysklands exportsektor (2004: 5).

Ungdomsarbetslösheten i Tyskland har visat sig vara förhållandevis låg och ligger på 10.3 procent.³ Den låga siffran förklaras av det duala system som

³ EU:s genomsnitt ligger på 20.9 procent (1998:8)

finns i Tyskland mellan utbildning och yrkesmässig träning. 2/3 av alla ungdomar genomgår den här formen av utbildning, vilket underlättar övergången mellan studier till arbete (1998: 8). Arbetet med att förbättra det duala systemet och att försöka möta efterfrågan på antalet träningsplatser har fortskridit. Det är främst de tyska *Länderna* som tillhandahåller dessa platser genom samarbete med företag och de sociala parterna. Träningsplatserna finansieras främst av ESF. 1997 var antalet långtidsarbetslösa 1.4 miljoner människor, främst lågutbildade, äldre och människor i mindre lönsamma regioner. Långtidsarbetslösheten bekämpas genom aktiv arbetsmarknadspolitik, fokus på yrkesmässig träning och utbildning samt genom att modernisera och göra arbetsmarknaden mer flexibel. Utbildningen kommer främst att ske för att möta efterfrågan inom IT och kommunikationssektorerna för att undvika flaskhalsar (2002: 43).

Små- och medelstora företag (SME) står för 2/3 av alla jobb i Tyskland, entreprenörskap ska gynnas genom att förbättra ramverket som omgärdar SME:s. Administrativa kostnader ska minskas genom att sänka sjukpenningen och minska karensdagarna till en karensdag. Satsningar ska även göras på egenföretagande genom att ta bort hinder på arbetsmarknaden, ge bättre tillgänglighet till kapital och förmånligare skatter. Egenföretagandet är en viktig faktor i att minska arbetslösheten och ytterligare ett sätt att gynna SME:s är genom att subventionera hushållsnära tjänster. Omfattande skattereformer kommer också att göras i form av borttagande av skatt på minimi- inkomster, borttagande av förmögenhetsskatten och företagets kapitalskatter samt en inkomstskattereform och reformer av pensions-, sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna, vilket introducerades 1998. Pensionerna kommer istället att delvis finansieras av höjd moms från 15 till 16 procent. Det kommer också att ske en ekologisk skattereform, vars intäkter också kommer att finansiera pensionsfonderna. Skattelättnader kommer även att ges till barnfamiljer genom att höja barnbidragen. God ekonomi för barnfamiljerna ger en stabiliserande effekt på sysselsättningen (2000: 34). De omfattande skattesänkningarna kommer att finansieras genom en strikt budgetkontroll av de offentliga finanserna samt att hushåll och företag kommer att röra sig med mer pengar (2000: 35).

De centrala aktörerna gällande att uppmuntra anpassningsbarheten är de sociala parterna. Enligt handlingsplanerna är de sociala parterna redan effektiva aktörer, exempelvis har förhandlingar gjorts om flexibilitet i arbetstider till att skapa ett ”intelligent working- time system” (1998: 31). Deltidsarbete är nyckeln dels till att få ut mer kvinnor på arbetsmarknaden och dels till att få äldre att stanna på arbetsmarknaden genom en långsam nedtrappning, så kallad ”age-related part- time working”, vilket ger ungdomar möjlighet till att komma in på arbetsmarknaden. Det legala ramverket för flexibla arbetstider har förbättrats särskilt för de äldre (2000: 37). De sociala parterna har även till stor del varit delaktiga i att skapa kollektiva pensionsavtal, som överensstämmer med den nya pensionsreformen (2002).

Arbetslösheten 1998 för kvinnor i västra delarna av Tyskland låg på en nivå av 10.7 procent, männens nivå var något högre med 11.2 procent. I de östra delarna var däremot andel arbetslösa kvinnor 22.5 procent medan männens nivå låg på 16.6 procent (1998: 35). 2003 låg den totala arbetslösheten på 10.5 procent;

10.9 procent män och 10.0 procent kvinnor. Arbetslösheten i de ”nya” *Länderna* låg på 18.5 procent (2004: 5-6). Varför är det så stora skillnader mellan arbetslöshetsnivåerna i östra Tyskland? I NAP:sen får den fattiga ”östra” arbetsmarknaden skulden i samklang med en traditionellt hög nivå av kvinnlig arbetslöshet. 1998 kom den första lagen om lika status mellan könen på arbetsmarknaden, lagen riktar sig främst till arbetsförmedlingar. Det kom också initiativ som att underlätta för kvinnor vid längre frånvaro från arbetsmarknaden (i form av barnafödande) och att satsa på att utbilda kvinnor i IT och annan form av teknologi. *Länderna* är ansvariga för barnomsorgen och målet är att det ska finnas barnomsorgsplatser för alla barn. Tillgången till barnomsorg ska också förbättras genom att barn i treårs- åldern ska få möjlighet att gå i förskola, medan kvinnor som vill vara hemma med barnen under en längre tid ska få tillgång till social säkerhet. Genom olika statliga kampanjer ska även männens delaktighet i familjelivet och föräldradigheten öka, bland annat i kampanjen ”New Male Image” (2000: 43). Flexibiliteten för föräldradighet och deltidsarbete skall bli bättre (1998). I 2002 års NAP började Tyskland identifiera problemet med inkomstskillnader, dock ges inga konkreta åtgärder till hur inkomstskillnaderna skall minskas (2002: 79).

4.2.1 Replikering eller revidering?

Tysklands skatte- och bidragssystem har reformerats och moderniserats. Omfattande skattesänkningar ska få fart på den tyska ekonomin och skapa jobb. Staten ansvarar fortfarande för välfärden, men flera statliga bolag har privatiserats och mycket av välfärdsservicen läggs ut på entreprenad. Familjens roll som ansvarig för välfärden har fått en minskad roll, främst genom att allt fler kvinnor kommer ut på arbetsmarknaden. Här behövs dock mer resurser och arbete läggas i form av attitydförändringar i synen på könsrollerna samt fortsatt utbyggnad av barn- och äldreomsorg. I Tysklands sysselsättningsstrategier kan en institutionell förändring noteras från stor statlig inblandning på marknaden och där staten tillsammans med familjen har varit huvudansvarig för välfärden, till ett mer marknadsmässigt tänkande där alltmer välfärdsservice sker i den privata sektorn. Tysklands arbete kan anses vara en revidering mot marknaden.

4.3 Portugal

De nationella handlingsplanerna för Portugals arbete med sysselsättningspolitiken har ett par punkter som huvudfokus läggs på. Arbetet är främst inriktat på att minska arbetslösheten genom nya arbeten i sektorer som är utbyggda och som innehar en stark potential till nya arbetstillfällen. Främst framhålls tjänstesektorn som en sektor där potentialen att skapa nya arbeten är mycket hög, exempelvis

genom att upprätta daghem. Arbetet ska även riktas in på att få in outnyttjad arbetskraft i arbetskraften, främst unga människor, arbetslösa och kvinnor (1998: 13). Portugals handlingsplaner berör en stark strukturell problematik i landet, nämligen könsdiskriminerande attityder. Kvinnan är diskriminerad på arbetsmarknaden, vilket i sin tur hänger samman med att mannen är diskriminerad i hemmet. Landet menar att en grundläggande satsning på den här problematiken måste företas för att sysselsättningen i landet ska öka, både kvalitativt och kvantitativt. För att kvinnorna ska komma ut på arbetsmarknaden måste även barn- och äldreomsorg byggas ut. På vilket sätt kommer de här lösningarna att verkställas och vad innebär tillvägagångssättet för den grundläggande välfärdsstrukturen?

I Portugals handlingsplaner redovisas arbetet med att förändra de könsdiskriminerande attityderna i landet. Det här arbetet sker främst genom att information sprids i skolan och via företag. För de sistnämnda har priset ”Equality is Quality” instiftats och delas ut till de företag som föregår med goda exempel när det gäller jämställdhet (2004: 27). I handlingsplanen för år 1998 redogjordes för att en satsning på pappaledighet och de attityder som förknippas med det är ett viktigt instrument för att nå jämställdhet på arbetsmarknaden (1998: 40). I handlingsplanen från år 2004 redovisas framstegen med utnyttjandet av den statliga föräldraledigheten. År 1999 utnyttjade endast 112 stycken föräldrar bidraget, vilket år 2003 hade ökat till 40 577 stycken utnyttjare, emellertid kan föräldrarna sinsemellan avgöra vem som ska ta ut ledigheten. Den nyblivna pappan innehar även rätten att ta ut fem lediga arbetsdagar under den första månaden efter barnets födelse (2004: 26). Ytterligare ett grundläggande drag har varit att satsa på kvinnor som vill starta upp egna företag. Resultatet av det här arbetet är att en tredjedel av de nya företagen i landet är kvinnor, vilket beskrivs som ett stort framsteg (2004: 27). Metoderna har enligt handlingsplanen för år 2004 gett utdelning i form av att fler kvinnor kommit ut på arbetsmarknaden än tidigare; under år 2004 var gapet mellan män och kvinnors sysselsättningsgrad 12.9 procentenheter, i jämförelse med 13. 2 procentenheter år 2003 (2004: 25).

Kvinnornas ökning på den portugisiska arbetsmarknaden innebär emellertid att tjänste- och servicesektorn i landet har genomgått en utbyggnad. Då familjen har kännetecknats som den främsta försörjaren av individens välfärd, måste kvinnans inträde på arbetsmarknaden ersättas och därmed påverkas den grundläggande välfärdsinstitutionen. Portugals arbete för att bygga ut barnomsorgen samt äldreomsorg går främst i privatiseringens tecken. Handlingsplanerna påpekar att det finns en stor potential att skapa daghem, förskolor och vårdplatser inom den privata sektorn. Förutom den tidigare nämnda satsningen på kvinnliga entreprenörer, har Portugal även på andra sätt propagerat för att det ska bli lättare att starta upp företag, främst i den lokala servicesektorn (2000: 33, 2004: 4). Exempelvis har företagets inkomstskatt sänkts, från 30 procent år 2003 till 25 procent år 2004. Troligtvis kommer ännu en sänkning att inträffa år 2006, då skatten kommer att ligga på 20 procent (2004: 13). I handlingsplanen för år 2000 redovisas även hur arbetet framskrider med utbyggnaden av daghem och vårdplatser för äldre och sjuka människor. Arbetet går framåt men det påpekas att mycket arbete fortfarande återstår innan de

uppställda målen kan nås. Nytt för år 2000 är inrättandet av ett finansiellt stöd från den portugisiska staten för expansionen av ett nätverk med daghem, vilket kommer att tilldelas både den offentliga och den privata sektorn (2000: 98-107). I handlingsplanen för år 2002 framhålls just arbetet med nätverket som extra viktigt och framgångsrikt (2002). I handlingsplanen för år 2004 redovisar Portugal hur arbetet med att erbjuda daghem till alla barn under tre år i landet, har utvecklats sedan år 1997 i kvantitativa mått. Portugal hade själva satt upp målet om att kunna erbjuda daghem till 20 procent av alla barn under tre år till år 2006, vilket under år 2004 är en målsättning som redan har infriats. Lissabon-processens målsättning om att alla EU-länder år 2010 ska kunna erbjuda daghem till 33 procent av nämnda grupp, är nästa delnivå som Portugal ska arbeta för att uppnå (2004: 25-27).

Arbetet med förskole- verksamhet i landet framskrider även det. De barn som erbjuds förskoleverksamhet är 3-5-åringar, och för 3- och 4-åringarna ökade platserna från 59 procent år 1998 till 70.6 procent år 2002. För femåringarna låg platsantalet år 1998 på 70. 9 procent, vilket år 2002 hade ökat till 90. 4 procent (2004: 26). Utbyggnaden av servicesektorn sker både genom en nybyggnation samt en utbyggnad av den redan existerande verksamheten, vilket innebär att både den offentliga och den privata sektorn är involverade (2000: 20).

Tjänste- och servicesektorn har därmed genomgått en utbyggnad där både offentlig och privat sektor är närvarande. Hur har skattesatsen påverkats av den här utvecklingen? I handlingsplanen för Portugal år 1998 står att läsa att en skattereduktion av låginkomsttagares skatt ägt rum år 1995, för att öka incitamenten till arbete. En diskussion ska år 1998 föras med regeringen i landet om möjligheterna att sänka skatten ytterligare (1998: 30). I handlingsplanen för år 2004 redogörs det dock för att det inte råder några initiativ att sänka inkomstskatten ännu mer, nivån bedöms nu vara lagom (2004: 31).

4.3.1 Replikering eller revidering?

Portugal har arbetat efter EU:s rekommendationer och riktlinjer genom att minska familjens roll som försörjare av välfärd, till fördel för marknaden. Satsningen på familjevänlig politik har inriktats på att få ut fler kvinnor på arbetsmarknaden, främst genom en utbyggnad av den privata servicesektorn. Den offentliga servicesektorn och de statliga bidragen har även den expanderat. Propageringen berör dock i princip enbart utbyggnad av den privata tjänstesektorn och det påpekas att det inte finns några incitament till att öka skatterna för att kunna finansiera utbyggnaden. Portugals arbete med EES innebär således en revidering av den grundläggande välfärdsinstitutionen, till fördel för marknaden.

4.4 Storbritannien

Den brittiska välfärdsstaten brottas med en hel del problem: fattigdomen, den sociala utslagningen, arbetslösheten och bidragsberoendet har ökat, samtidigt som inkomstskillnaderna mellan rik och fattig blir allt större (Kleinman, 2002: 53-54). Den brittiska ekonomin har dock blivit starkare och tillsammans med strukturella reformer har också sysselsättningen ökat. Enligt 1998 års NAP låg sysselsättningsnivån på 70 procent, medan arbetslösheten låg på 6.6 procent (1998: 1). Enligt 2004 års NAP hade sysselsättningen ökat till 74.7 procent, samtidigt som arbetslösheten minskade till 5 procent. Trots den positiva utvecklingen brottas den brittiska välfärdsstaten med en hel del problem: Skillnaderna mellan andelen män och kvinnor på arbetsmarknaden är signifikanta. Enligt 1998 års NAP var kvinnorepresentationen på arbetsmarknaden 68 procent, medan männens nivå låg på 76 procent. Jämförelsevis med tidigare år har dock männens arbetslöshet ökat något, medan kvinnornas arbetslöshet har minskat (1998: 1). En förhållandevis stor andel, framförallt ungdomar och etniska minoritetsgrupper, har fastnat i långtidsarbetslöshet. Ungdomsarbetslösheten ligger på 15.9 procent. Många, framförallt ensamstående föräldrar, lever helt på bidrag och mer än 1 750 000 personer är bidragsberoende och/eller sjukskrivna. Även kvaliteten på utbildningen måste förbättras, enligt 1998 års NAP har 20 procent av den vuxna delen av befolkningen dålig läs- och skrivkunnighet, men även barn i skolan har svårt att nå upp till de satta målsättningarna i engelska och matematik (1998:1-2). I handlingsplanerna påpekas det att den sociala utslagningen ofta leder till att människor helt förlorar kontakten med arbetsmarknaden och istället blir bidragsberoende. Att få arbete att bli lönsamt, *make work pay* och *work is the best form of welfare*, är genomgående paroller i handlingsplanerna. Ett sätt att få arbete att bli mer lönsamt är introducerandet av *the National Minimum Wage*, vilket skedde 1999. Standarden för de lägsta lönenivåerna sätts av staten och höjdes 2004 till £4.85 i timmen för vuxna (2004: 25). Dessa åtgärder har satts in för att göra arbete mer lönsamt snarare än att leva på bidrag, vilket är ytterligare ett tecken på att marknaden står för välfärden.

Anställningsbarheten ska förbättras genom att fokusera på utbildning och mobilitet. Huvudfokuseringen ligger på de unga, de långtidsarbetslösa, kvinnor samt människor som är socialt utslagna, vilka genom särskilt designade åtgärdsplaner, *the New Deal Programmes*, ska få intensiv och konkret hjälp med att ta sig in på arbetsmarknaden (1998: 5). Ungdomsarbetslösheten ska åtgärdas genom att efter sex månaders arbetslöshet ska aktiv rådgivning sättas in i upp till fyra månader. Om jobbmöjligheter trots det inte dyker upp finns det flera statligt subventionerade arbetsmöjligheter, om personen i fråga vägrar att utnyttja dessa möjligheter, förlorar den bidraget (1998: 9). *The New Deal for Young People* fortsätter från 1998-2004, men i 2004 års handlingsplan nämner de inte ungdomsarbetslösheten som något särskilt prioriterat område, dock skriver de att *the New Deals* behöver moderniseras (2004: 5). Finansieringen av bekämpningen av ungdomsarbetslösheten kommer främst att komma från ESF (1998: 10). De

långtidsarbetslösa får liknande hjälp efter ett *New Deal Programme*. Finansieringen sker framförallt nationellt, men även från ESF (1998: 11). Ytterligare satsningar görs på utbildning och framförallt på "livslångt lärande" för att förbättra redan existerande kompetens, men även för att möta den nya efterfrågan inom moderna kompetensområden (1998: 16). En förutsättning för att öka anställningsbarheten är att de sociala parterna är aktiva i processen både inom företag och på lokal, regional och nationell nivå. De sociala parterna spelar en aktiv roll i att övervaka och kontrollerar ESF:s arbete; de är även delaktiga i besluten för ESF:s övergripande strategier och utveckling (1998: 14). Britterna saknar dock de traditioner och legala ramverk när det gäller kollektiva förhandlingar som finns i exempelvis Sverige. Kollektiva förhandlingar sker främst lokalt snarare än centralt (2000: 2).

Utvecklandet av entreprenörskap är en självsäker historia för britterna. Antalet små- och medelstora företag ökar i rask takt. Målet är att Storbritannien ska vara den mest konkurrenskraftiga platsen att starta ett företag på. Enligt 2002 års NAP stod andelen småföretag i den privata sektorn för 55 procent och för nästan hälften av britternas ekonomiska utflöde. Småföretagen ökar konkurrensen på marknaden och spelar en mycket viktig roll för sysselsättningen, 2001 sysselsatte småföretagen omkring 10 miljoner briter (2002: 24). Varför är Storbritannien bra på småföretagande? Låga arbetsgivaravgifter och arbetskostnader, arbetsmarknadslagar som förenklar snarare än försvårar samt att den brittiska arbetsmarknaden genomsyras av flexibilitet snarare än restriktioner är indikatorer som gör småföretagande attraktivt (1998: 20). Just flexibiliteten på arbetsmarknaden, till exempel att distinktionen mellan heltid och deltid håller på att suddas ut, ger upphov till en bättre balans mellan arbete och fritid för individen, det gynnar främst kvinnorna som kan skapa ett bättre samspel mellan familjeliv och karriär (2000: 4-6). Även egenföretagande ses som en möjlighet till att minska arbetslösheten och få ut fler människor, främst kvinnor, på arbetsmarknaden, därför har egenföretagande blivit en viktig faktor i *the New Deals* (2000: 6). Problemet i Storbritannien är de regionala skillnader som finns, fokuseringen behöver ligga på att fylla behov och öka konkurrenskraften hos mindre lönsamma regioner, vilket blev påtagligt 1999 när mer makt och självstyrelse överläts till Scotland, Wales och senare även till Nordirland. Den brittiska regeringen tillhandahåller även i fortsättningen *New Deals* och riktlinjer för sysselsättning för dessa regioner dock i partnerskap med deras verkställande myndigheter. Åtta regionala utvecklingscentra skapades 1999 för att samordna regional ekonomisk utveckling, minska regionala skillnader och förbättra konkurrenskraften (2000: 2, 2002: 4-5).

Anpassningsbarheten skall uppmuntras genom att skapa flexibilitet på arbetsmarknaden, Storbritannien anses redan ha en av EU:s mest flexibla arbetsmarknader med lite statlig inblandning och få regleringar. Citatet illustrerar brittiska statens syn på sin egen inblandning på arbetsmarknaden: "We believe that businesses will be able to create more jobs if they operate in a labour market that is not hampered by unnecessary bureaucracy and regulation." (1998: 30) För att öka flexibiliteten ytterligare kommer dock ett ramverk med minimumstandards att skapas, framförallt för att skapa rättvisa och trygghet både för

arbetsgivaren och för arbetstagaren. I nämnda moderniseringsprocess spelar de sociala parterna, det vill säga fackföreningarna och arbetsgivarna, en central roll. Satsningar för att öka anpassningsbarheten kommer även att ske på livslångt lärande, efterfrågad kompetens och nya kunskapsbehov, framförallt inom IT och kommunikation (ICT) (2000: 22-23, 2002: 37-38).

Jämställdheten skall förbättras med hjälp av en mer familjevänlig sysselsättningspolicy, vilket bör genomsyra alla de tre övriga pelarna. Den flexibla arbetsmarknaden och *the National Minimum Wage* uppmuntrar kvinnor till att söka sig ut på arbetsmarknaden, men det behövs ytterligare åtgärder framförallt behöver barn- och äldreomsorgen byggas ut. Könstereotyperna på arbetsmarknaden behöver också försvinna, främst för att få bukt med det stora löneglapp som finns mellan män och kvinnor. Enligt 2004 års NAP tjänade en heltidsarbetande kvinna 82 procent av vad en man i samma situation tjänade. Löneglappet håller på att minska men är fortfarande förhållandevis stort. Åtgärder har satts in för att minska löneglappet, bland annat sker en frivillig granskning av löneskillnader på företag genom ett samarbete av fackföreningarna, regeringen, företag och Equal Opportunities Commission (EOC) (2004: 20). Könstereotyperna visar sig också i form av horisontell segregation, vilket innebär att vissa sektorer är starkt kvinnodominerande, många kvinnor i dessa yrken blir diskriminerade då de inte får tillgång till utbildning. Löneskillnaderna är också stora på högre utbildningskrävande jobb exempelvis chefsjobb eller i styrelser (2004: 20). Hur kan det skapas balans mellan familj och arbete? Endast 49.4 procent av kvinnor med sitt yngsta barn under två år är ute på arbetsmarknaden, medan 89.1 procent av männen i samma situation är ute på arbetsmarknaden (2002: 7). Pappaledighet är inget som diskuteras i Storbritanniens handlingsplaner. För att få ut kvinnor i arbetslivet måste arbetsmarknaden vara flexibel, men det är även viktigt att det finns tillgång till barnomsorg. *The National Childcare Strategy* kommer att skapa cirka en miljon barnomsorgsplatser (1998: 37). Mellan 1997 och 2001 hade cirka 500 000 barnomsorgsplatser skapats. Tjänsten kommer att köpas in på den lokala statliga nivån antingen av privata, frivilliga eller offentliga alternativ (Butcher, 2002: 127). Ensamstående föräldrar i missgynnade områden blir garanterade barnomsorg, det finns även en strategi för ensamstående föräldrar att komma ut i arbetslivet i *the New Deal for Lone Parents* (2002: 8).

4.4.1 Replikering eller revidering?

Storbritannien står och trampar i marknadshörnet av välfärdstriangeln. Den brittiska regeringen har decentraliserat det mesta av välfärdsfrågorna till den lokala nivån, där det finns olika alternativ för hur välfärdsservice tillhandahålls. Det kan ske i offentlig regi eller i privat regi där förhandlingar sker på så kallade kvasi- marknader. Den brittiska staten genomsyras av New Public Management-ideal med betoning på effektivitet, marknadskonkurrens och privat service, där staten behandlar medborgarna som kunder (Butcher, 2002: 156). Har det skett en institutionell förändring i Storbritannien? Synen på välfärd i Storbritannien har

varit densamma under en längre tid. Den institutionella förändringen skulle vara att medlen till målet har förändrats. Det innebär att marknaden är den som tillhandahåller välfärdstjänster i Storbritannien, därmed har det skett en replikering.

5 Välfärd på marknadens villkor

Har den europeiska integrationen gått in i en ny fas som berör välfärdsområdet? Undersökningen av Sveriges, Tysklands, Portugals och Storbritanniens nationella handlingsplaner med fokus på sysselsättning har visat att så är fallet. Positiv integration genom en institutionaliseringsprocess har gjort att harmonisering skapats mot en marknadsbaserad välfärd. En sådan tendens går att skönja i handlingsplanerna för Tyskland, Portugal och Storbritannien. En liknande tendens är dock inte lika självklar i Sverige, vilket gör att fullständig integration ännu inte sker.

Den skandinaviska välfärdsmodellen har genom EU:s politik kommit att behålla dess karaktäristiska drag. En utbyggnad av den offentliga sektorn har ägt rum och trots att Sverige har genomfört en skattesänkning av inkomstskatten, har en grön skatteväxling kommit att kompensera för skattesänkningen. En reformering av bidragssystemen för att förbättra incitamentet till arbete följer väl i linje med den grundläggande institutionen där staten förser individen med välfärd. Alternativen till staten som tillhandahållare av välfärd har ännu inte uppstått och den fortsatta satsningen på den offentliga sektorn visar att det är en linje som består.

Den kontinentala välfärdsmodellen går åt det marknadsmässiga hållet. Staten är dock med och bedriver aktiv arbetsmarknadspolitik i form av omfördelning av skatter och/eller genom att besluta utbyggnaden av barnomsorgen. Mycket av den välfärdsservice som för tillfället efterfrågas kommer framförallt att bedrivas i den privata sektorn. Utbyggnaden av välfärdsservice kommer även att få ut fler kvinnor på arbetsmarknaden, vilket gör att familjen får en mindre betydelse i att tillhandahålla välfärd. I Tyskland krävs det dock ett skifte i den normativa synen på familjens roll i samhället, det är lätt att besluta om att fler kvinnor ska ut på arbetsmarknaden, men då måste även synen på kvinnans roll och möjligheter för kvinnor att anpassas därefter.

Portugal representerar den sydländska välfärdsmodellen och även där har EU:s sysselsättningspolitik kommit att påverka den grundläggande strukturen. I handlingsplanerna framhålls landets satsning på en utbyggnad av barn- och äldreomsorg för att kunna utöka arbetskraften med kvinnogruppen. Det här kommer främst ske genom en utbyggnad av den privata tjänstesektorn därmed går ett skifte från familjebaserad till marknadsbaserad välfärd att skönja i Portugal och den sydländska modellen.

Den anglosaxiska välfärdsmodellen ses som urtypen för marknadsmässig välfärdspolitik, vilket inte riktigt överensstämmer med den verkliga situationen. Staten har ett finger med i spelet framförallt när det gäller sjukvård, men även inom det här området börjar tjänster att läggas ut på entreprenad. När det gäller sysselsättningsstrategier är den privata sektorn central och Storbritannien

fokuserar främst på småföretagande (SME). Storbritannien brottas också med stora sociala klyftor och ansefliga löneskillnader mellan könen, vilket kritiker hävdar har orsakats av den marknadsfokusering som staten bedriver. Det politiska skiftet efter Thatcher har inte lett till någon omvälvande syn på välfärd, istället finns samma målsättningar kvar som under Thatchers tid fast med andra medel för att nå dessa. Fokuseringen ligger alltså fortfarande på låga skatter och satsningar på privat service, därför står den anglosaxiska välfärdsmodellen kvar i ”marknadshörnet” i välfärdstriangeln.

5.1 Varför marknadsbaserad välfärd?

Vad är orsaken till att EU leder länderna åt en marknadsbaserad välfärd? Vi tror att det är på grund av fyra områden; dels är det en frukt av den ekonomiska politik som EU bedriver och den inre marknadens krav. Det är den ekonomiska unionen som lyser igenom snarare än den politiska, vilket kan förklara varför EU fokuserar på marknadsmässiga metoder gällande välfärden. En andra orsak är att den marknadsbaserade metoden är mindre sårbar än exempelvis den skandinaviska välfärdsmodellen, vilken är mycket sårbar när det gäller djupa lågkonjunkturer. Den skandinaviska modellen är uppbyggd av socialförsäkringar via den offentliga sektorn, vilket kräver höga skattenivåer och fri tillgång till statliga välfärdstjänster. Den anglosaxiska metoden står sig bättre rustad ur ett ekonomiskt hänseende på grund av deras flexibilitet på arbetsmarknaden. Den tredje faktorn är att EU strävar efter att vara konkurrenskraftiga i den globala ekonomin. En fjärde faktor är att den sydländska modellen förmodligen inte har kapacitet att finansiera en stor offentlig sektor.

5.2 För- och nackdelar med integration

Harmonisering på marknadens villkor har visat sig vara modellen för europeisk välfärd. Ländernas välfärd samordnas alltmer, vilket innebär både för- och nackdelar. Bland fördelarna kan nämnas att länder som inte har en utbyggd välfärdspolitik kan tvingas bygga ut densamma tidigare än vad som annars hade blivit fallet. En samordning av välfärdspolitiken efter EU:s riktlinjer kan även bidra till att länderna på ett mer framgångsrikt sätt kan klara sig ur den kris som de befinner sig i sedan början av 1990-talet. De europeiska länderna har visat sig höja tillväxten och öka sysselsättningen, och kan därmed närma sig andra länder som USA i den globala konkurrensen.

Harmonisering av välfärdspolitiken innebär även en rad nackdelar. Dels uppstår det konflikter mellan olika EU-intressen; vad händer med den fria rörligheten om det sker en harmonisering i sysselsättningsstrategin? Konkurrensen

kommer att försvinna vid fullständig harmonisering, i alla fall den konkurrens som bygger på låga löner. Social dumpning, det vill säga att företag och investerare flyttar produktion och kapital till länder med billigare arbetskraft och sämre sociala förhållanden, kommer att utebli (Blomqvist i Blomqvist (red.) 2003: 12). Det här är i och för sig är positivt, men kommer det överhuvudtaget att ske någon fri rörlighet om exempelvis låglönekonkurrensen försvinner? Den framtida konkurrensen kanske kommer att ske mellan olika sektorer eller branscher? I den här situationen är det intressant att uppmärksamma EU:s olika nivåer och hur de påverkar den europeiska integrationen. Medlemsländerna genom Ministerrådet har tagit initiativet till sysselsättningspolitiken, inte EU-organen och yttrar sig genom att EU-pendeln tar två steg framåt, men ett tillbaka. Integrationen har fördjupats och nått ett nytt område, men kan motverka den fria rörligheten på sikt.

5.3 Slutdiskussion

Vår förförståelse var att integration av välfärdsmodellerna kan ske på sysselsättningsområdet och genom vår studie av handlingsplanerna har vi nått ny insikt om välfärdsinstitutionernas föränderlighet. Den tredje frekvensen i institutionaliseringsprocessen består av replikering eller revidering, EU:s politik, i samband med den kris som välfärdsstaterna befinner sig i, har visat sig skapa en revidering av institutionerna. Genom att fokusera på ett tidigare oanvänt material i sammanhanget har det kunnat påvisas att tre av fyra välfärdsmodeller plockar in drag från varandra och rör sig åt marknadshörnet i välfärdstriangeln. Till skillnad från Scharpf, Kleinman och Leibfried, anser vi att vi empiriskt har kunnat visa på de europeiska välfärdsstaternas föränderlighet. Därför kan vår studie läggas till det existerande forskningsläget på området. Vi kan ännu inte se en fullständig integration, men tendensen är att en gränslös europeisk välfärdsmodell växer fram.

Referensförteckning

- Adnett, Nick – Hardy, Stephen, 2005. *The European Social Model: Modernisation or Evolution?* Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Anderson, Karen M, 2002. ”The Europeanization of Pension Arrangements: Convergence or Divergence?“ i *Building Social Europe through the Open Method of Co-ordination*, de la Porte, Caroline - Pochet, Philippe (red.), Bryssel: P.I.E.-Peter Lang S.A.
- Barbier, Cécile, 2002, ”The future of the Union and the Laeken Declaration” i *Social Developments in the European Union*, Degryse, Christophe - Pochet, Philippe (red.), Bryssel: European Trade Union Institute (ETUI).
- Barley, Stephen R- Tolbert, Pamela S, 1997. ”Institutionalization and Structuration: Studying the Links between Action and Institution” i *Organization Studies* 18:93-117.
- Blomqvist, Paula, 2003, ”EU och välfärdens gränser” i *Den gränslösa välfärdsstaten. Svensk socialpolitik i det nya Europa*, Blomqvist, Paula (red.), Stockholm: Agora.
- Butcher, Tony, 2002. *Delivering Welfare*. Andra upplagan. Ballmoor: Open University Press.
- Caroll, Eero, 2004, ”International organisations and welfare states at odds? The case of Sweden” i *The OECD and European Welfare States*, Armingeon, Klaus – Beyler, Michelle (red.), Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- de la Porte, Caroline - Pochet, Philippe, 2002. ”Introduction”, ”Supple Co-ordination at EU Level and the Key Actors’ Involvement” i *Building Social Europe through the Open Method of Co-ordination*, de la Porte, Caroline - Pochet, Philippe (red.), Bryssel: P.I.E.-Peter Lang S.A.
- de la Porte, Caroline - Pochet, Philippe, 2003, ”A twofold assessment of employment policy coordination in light of economic policy coordination” i *Five Years’s Experience of the Luxembourg*

Employment Strategy, Bryssel: European Trade Union Institute (ETUI).

Esping-Andersen, Gösta, 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Esping-Andersen, Gösta, 1996, "After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy" i *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies*, Esping-Andersen, Gösta (red.), London: SAGE Publications Ltd.

European Commission a), *The Added Value of an 'Open Method of Co-ordination'*, Luxembourg: European Commission.

European Commission b), COM (2004) 239 final 2004/0082 (CNS). "Communication from the Commission - Strengthening the Implementation of the European Employment Strategy"; "Proposal for a Council Decision - On guidelines for the Employment Policies of the Member States"; "Recommendation for a Council Recommendation - On the Implementation of Member States' Employment Policies."

European Commission c), "The former financial regulation", Luxembourg: European Commission.

European Commission d), "Mot en ny budgetplan 2007-2013", Luxembourg: European Commission.

Europeiska unionens råd, 2000/228/EG: "Rådets beslut av den 13 mars 2000 om riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik för år 2000" i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning*. Nr L 072, 21/03/2000 s. 0015-0020.

Europeiska unionens råd, 2002/177/EG: "Rådets beslut av den 18 februari 2002 om riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik 2002" i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning*. Nr L 060, 01/03/2002 s. 0060-0069.

Europeiska unionens råd, 2004/740/EG: "Rådets beslut av den 4 oktober 2004 om riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik" i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning*, L 326/45.

Europeiska unionens råd, 2000/164/EG: "Rådets rekommendation av den 14 februari 2000 om genomförandet av medlemsstaternas

sysselsättningspolitik” i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning*. Nr L 052, 25/02/2000 s. 0032-0040.

Europeiska unionens råd, 2002/178/EG: ”Rådets rekommendation av den 18 februari 2002 om genomförandet av medlemsstaternas sysselsättningspolitik” i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning*. Nr L 060, 01/03/2002 s. 0070-0080.

Europeiska unionens råd, 2004/741/EG: “Rådets rekommendation av den 14 oktober 2004 om genomförandet av medlemsstaternas sysselsättningspolitik”, L 326/47.

Foden, David - Magnusson, Lars, 1999. *Entrepreneurship in the European employment strategy*, Bryssel: European Trade Union Institute (ETUI).

Foden, David - Magnusson, Lars, 2000. *Contested territory. Entrepreneurship in the European employment strategy*, Bryssel: European Trade Union Institute (ETUI).

Guibentif, Pierre, 1997, “The Transformation of the Portuguese Social Security System” i *Southern European Welfare States: Between Crisis and Reform*, Martin Rhodes (red.). London: Frank Cass & Co. Ltd.

Jacobsson, Kerstin – Johansson, Karl Magnus – Ekengren, Magnus, 2001. *Mot en europeisk välfärdspolitik? Ny politik och nya samarbetsformer i EU*, Stockholm: SNS Förlag.

Jacobsson, Kerstin - Schmid, Herman, 2002. “Real Integration or just Formal Adaptation? - On the Implementation of the National Action Plans for Employment” i *Building Social Europe through the Open Method of Co-ordination*, de la Porte, Caroline - Pochet, Philippe (red.)Bryssel: P.I.E.-Peter Lang S.A.

Jallade, Jean-Pierre, 1992, “Is the Crisis Behind Us? Issues Facing Social Security Systems in Western Europe” i *Social Policy in a Changing Europe*, Ferge, Zsuzsa – Kolberg, Jon, Eivind (red.), Wien: European Centre for Social Welfare Policy and Research.

Kennett, Patricia, 2001. *Comparative Social Policy*. Ballmoor: Open University Press.

Kleinman, Mark, 2002. *A European Welfare State? European Union Social Policy in Context*, Basingstoke: Palgrave.

- Leibfried, Stephan, 1992, "Towards a European Welfare State? On Integrating Poverty Regimes into the European Community" i *Social Policy in a Changing Europe*, Ferge, Zsuzsa – Kolberg, Jon, Eivind (red.), Wien: European Centre for Social Welfare Policy and Research.
- Manning, Nick, 2004, "Mutual admiration? OECD advice to the UK" i *The OECD and European Welfare States*, Armingeon, Klaus – Beyler, Michelle (red.), Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Mattson, Ingvar, 2003, "Från social dimension till europeisk välfärdspolitik" i *Den gränslösa välfärdsstaten. Svensk socialpolitik i det nya Europa*, Blomqvist, Paula (red.), Stockholm: Agora.
- Nationalencyklopedin via webben, uppslagsord: integration, 051204.
- Nationell handlingsplan gällande sysselsättning för Sverige, år 1998, 2000, 2002 samt 2004.
- Nationell handlingsplan gällande sysselsättning för Tyskland, år 1998, 2000, 2002 samt 2004.
- Nationell handlingsplan gällande sysselsättning för Portugal, år 1998, 2000, 2002 samt 2004.
- Nationell handlingsplan gällande sysselsättning för Storbritannien, år 1998, 2000, 2002 samt 2004.
- Pereirinha, José A, 1997, "Welfare States and Anti-Poverty Regimes: The Case of Portugal" i *Southern European Welfare States: Between Crisis and Reform*, Martin Rhodes (red.). London: Frank Cass & Co. Ltd.
- Pierson, Christopher, 1998. *Beyond the Welfare State. The New Political Economy of Welfare*, Cambridge: Polity Press in association with Blackwell Publishers Ltd.
- Rhodes, Martin, 1997, "Southern European Welfare States: Identity, Problems and Prospects for Reform" i *Southern European Welfare States: Between Crisis and Reform*, Martin Rhodes (red.). London: Frank Cass & Co. Ltd.

- Rothstein, Bo, 1998. *Just Institutions Matter. The Moral and political Logic of the Universal Welfare State*, Cambridge: University of Cambridge.
- Scharpf, Fritz, 1999. *Governing in Europe: Effective and Democratic?* Oxford: Oxford University Press.
- Scharpf, Fritz, 2003, ”Den europeiska sociala modellen och de nationella välfärdsstaterna” i *Den gränslösa välfärdsstaten. Svensk socialpolitik i det nya Europa*, Blomqvist, Paula (red.), Stockholm: Agora.
- Touraine, Alain, 2005. ”Europa och välfärdens framtid” I *Dagens Nyheter* 05.04.13.
- Standing, Guy, 1996, ”Social Protection in Central and Eastern Europe: a Tale of Slipping Anhors and Torn Safety Nets” i *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies*, Gösta Esping-Andersen (red.). London: SAGE Publications Ltd.
- Zohlnhöfer, Reimut - Zutavern, Jan, 2004, ”Too many rivals? The OECD’s influence on German welfare policies” i *The OECD and European Welfare States*, Armingeon, Klaus – Beyler, Michelle (red.), Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.